Кооперативна Республика

екон.-суспільний місячник. Рік видання IV

„CO-OPERATIVE REPUBLIC"
UKRAINIAN MONTHLY REVIEW, Lwiw – Poland
„LA REPUBLIQUE COOPÉRATIVE"
REVUE MENS. OUKRAÏNIENNE, Lwiw – Pologne
„DIE GENOSSENSCHAFTSREPUBLIK"
UKRAINISCHE MONATSSCHRIFT, Lwiw – Polen.

№ 3

ПІД ЗНАКОМ КРІЗИ І ПОТРЕБИ РЕОРҐАНІЗАЦІЇ.

Первородний гріх.

„Нема лиха без добра". Досвід показав, що кожна госп. кріза є пробою життєздатности господарських одиниць; це є наче буря на морі, від якої гине все, що хибно побудоване або старістю підкошене. Але і для тих орґанізмів, які встигнуть перебути крізу, буря не проходить безслідно; все самий жах перед страшним можливим приневолює їх перевірювати свої ділові підстави, виправляти хиби орґанізації, отрясатися з кредитових зобовязань і боргових залеглостей. Добре то кажуть, хоч може воно й вразить чиєсь фальшиво переніжнене вухо, що кріза — це час „відвошивлення" підприємств (інші кажуть „час прочищення").

Навіть ті підприємства та економічні орґанізації, що в добі господарського оживлення приспали свою чуйність або навіть потонули в бюрократизмі, в такий горячий час мусять пробудитися, оглянути критичним оком свій бюджет, раціоналізуючи роботу; взагалі — думка приневолена живіше працювати. І ось — у тім розворушенні думок ховається те добро, яке приносить з собою критичний час.

Не інакше і в зах.-укр. кооперації. Як-би не кріза — то мабуть таки не вдалосяб спонукати більшість наших людей до серіозної застанови над станом кооперативного апарату; від близько трьох літ на сторінках нашого журналу ми сиґналізували прихід „голодних літ" і одночасно звертали увагу на деякі загрожуючі явища в зах.-укр., особливо господарсько-споживчій кооперації — але, як маємо відомости, зшитки „Кооп. Республики", навіть у Повіт. Союзах, дуже часто і не розрізувалися... Мовляв: „теорія, статистика", а нам „вексель платний, яйця псуються і т. д."... Викрутів все находилося чимало, але ось уже заговорив і „народ": кооперативна преса одержує велику скількість — іноді нервозних — дописів і статей про хиби в нашій

кооп. орґанізації, про безпрограмність цілого руху, про потребу змін у методах праці і т. д. Хоч значніша частина кооператорів ще й досі живе в чаді самовеличання та взаємної адорації, якими у нас привикли заколихувати творчу і критичну думку, то все таки є вже й поважне число голосів, які хочуть покінчити з тим станом.

А трівожитися є чим. На другому місці за цею статтею читач найде цифрові дані про борги в кооперації, подані референтом статистичного відділу РСУК. Ми думаємо, що булоби вже непростимим гріхом, як-би наші кооператори і біля цеї „теорії та статистики" пройшли без уваги. То-ж ми розборгували (до кінця 1929 р.) уже 53.7% власного майна кооперації, себто половину надбання майже десятилітньої праці! Половини кооперації якби не було вже в р. 1929, бо вона перейшла у кишені довжників. З того 1,027.433 зл. розборговано між цілком чужих кооперативам людий (не-членів!); це робить 43% всіх розборгованих сум. Сталося це лише через нехтування прінціпів і теорій, які навчали і навчають, що кооперація ніде в світі не кредитувала і не кредитує (навіть членам) споживчих товарів, та що кооперація є тільки для членів, а коли й входить у торговельні зношення з не-членами, то лише для того, щоби їх зараз-же приєднати у члени, а не для того, щоби цілими роками стан членів по кооперативах не зростав, а декуди навіть малів!

Але хто мав ці засади впоїти у стотисячні маси, коли, на жаль, більшість кооперативної верхівки по всіх усюдах і досі сама не простудіювала історії й теорії кооперації, ба, що гірше, люблять пописуватися легкоаженням цих річей? („Практика ґрунт і купецькі здібности"). Гіркі слова докору, висказані о. Раковським у одній з дальших статтей в цьому числі К. Р. не є припадкові; вони навіяні щирою журбою за долю тої великанської, а так дряхлої будівлі, яку здвигнено останніми роками.

*

* *

Вернім до статистичних, так декому нелюбих цифер. Пригляньмося блище нашій борговій господарці, обсервуючи її від 1925 р., отже від часу, коли РСУК почав опрацьовувати статистично дані з річних звідомлень кооп-в. Стан боргів будемо обсервувати в парі зі станом оборотів („торгів") — бо сума боргів стоїть у звязку з рухом оборотів у кооперативі. На жаль, не можемо взяти під розгляд самих тільки споживчих операцій через те, що не маємо за 1929 р. окремого опрацьовання оборотів після ґруп (споживчі товари, продукти, перетвори). Образ буде такий (гл. табл. на стор. 83):

Вже перший погляд на повищу таблицю каже, що за час 1925 до 1929 пересічний оборот кооперативи ледви подвоївся, але пересічна цифра боргів зросла майже у четверо. Виразніше це покаже т. зв. індексова метода. Коли приняти рік 1925 за 100, то образ динаміки оборотів і боргів буде ось який:

Рік	Обороти	Рік	Борги
1925	100	1925	100
1926	130	1926	211 (!)
1927	166	1927	281
1928	205	1928	358
1929	204 (!)	1929	371

РІК	ОБОРОТИ			БОРГИ ЗА ТОВАРИ		
	Число кооператив взятих під увагу	Заг. сума річ оборотів (прод. за зл.)	Пересічна в одній кооп-ві зл.	Число кооп. взятих під увагу	Заг. сума боргів зл.	Пересічна в одній кооп-ві зл.
1925	857	14,048.980	16.393	793	345.504	435·6
1926	1341	28,634.761	21.353	1.262	1,149.175	910·6
1927	1818	50,480.151	27.202	1.708	2,091.458	1.224·5
1928	1970	66,273.923	33.641	2.972	3,070.436	1.557·0
1929	2299	77.078.061	33.512	2.318	3,746.807	1.616·4

Значить: за пять літ пересічний оборот виносить 204°/₀ обороту першого року, але борги аж 371°/₀ боргів 1925 року. Явище прямо пригноблююче.

Правда, це враження трохи ослабає, коли взяти під обслідування темпо росту боргів. Іменно це „темпо“ ослабає потрохи в останніх роках. Щоби це унагляднити, треба обчислити рік за роком індексову цифру до попереднього року. Вийдуть такі цифри:

Роки	Обороти	Роки	Борги
1926 до 1925	130	1926 до 1925	211
1927 до 1926	127	1927 до 1926	134
1928 до 1927	123	1928 до 1927	127
1929 до 1928	99 (!)	1929 до 1928	104

Темпо росту боргів звільнюється. Але це явище було-б вповні відрадним тільки тоді, коли-б рівночасно не ослабало темпо росту оборотів; тоді можнаби заключати, що йдемо до оздоровлення відносин. На жаль, так не є. Ослабає також темпо росту оборотів і то до тої міри, що 1929 рік дав навіть деяке зменшення оборотів у порівнанні з роком попереднім. Іншими словами: розборговуємо менше головно тому, що взагалі менше продаємо.

Цей образ нашого боргового лихоліття (в буквальному значінні слова) бувби ще більш вимовний, як-би ми могли мати цифри з самих лише споживчо-торговельних операцій, без примішки цифр за продане масло і інші продукти, бо, як відомо, з тих операцій не виростають майже ніякі борги. Цифра борґів осталаб тоді та сама, але зате сильно зменшилася-б цифра „оборотів“ і відповідно до того підскочилоб відношення боргів до оборотів. 1930 рік напевно приніс дальше зменшення оборотів при рівночаснім, можна думати, збільшенні боргів. (Хоча започаткована РСУК в осени 1929 р. протиборгова акція повинна була мати деякі наслідки — то вона потахла досить скоро, може знову за щоденними клопотами із-за платностей векслів, псуючихся яєць і т. д.).

*

* *

Першою умовою належного лікування недуги є добре розпізнання її причин. Які були і є причини нашого боргового лихоліття?

Їх є кілька. Те, що найшвидше приходить на думку і що для того найчастіше подають, як причину — не є нею, або не є в першій мірі. Це є бідність населення, господарська скрута і т. д. Не можемо визнати цього за основну причину боргування хочби тому, що є всетаки цілий ряд світлих примірів, коли кооперативи мимо всього ставлять опір гонові до боргування і то з успіхом. Також історія кооперації вчить нас, що засада продажі лише за готівку (рочдельська) появилася не в часи якогось добробуту і не серед богачів, але якраз в добу найбільшого безробіття, безхлібя і взагалі крізи серед робітничого населення, коли все, що жило, було по вуха позадовжуване у склепикарів. Але приклад банкроцтв серед приватних купців і серед тих десятків і соток кооператив, що існували перед Рочделем, спонукав піонірів піти іншою дорогою, як показалося, одиноко правильною. Були сотні кооператив перед Рочделем — започаткованих ще лікарем Кінґом у 1828 р., але чому не вони стали зразком кооперативної орґанізації? — Бо не ввели добрих прінціпів орґанізації і роботи.

Коли отже не сама бідність населення поносить тут вину, то треба шукати другої причини. Може нею буде спекуляція на те, що прийде знова якась девалюація і старі довги можна буде посплачувати з неоціненими папірцями? Таку думку підсказує наглий скок боргів у 1926 р. (більше чим удвоє за один рік!) — а це був, як відомо, рік крізи, непевної сітуації в Польщі. Та в рівній мірі можна припускати, що це був якийсь збіг обставин — бо хіба можемо підозрівати аж таку рафінованість в нашої членської (і не-членської) маси, на шкоду суспільних установ?

Дальша можливість: лихий приклад Управ і Надзірних Рад. Цей момент грав напевно велику ролю. Від кількох літ сконстатовано і про це вже й нераз писалося, що члени виконуючих орґанів стали ставити до своїх установ більші, як бувало, вимоги; на тому тлі поширилася скрізь засада плачення навіть за найменшу роботу, „дієти", ремунерації і т. д. Одною з форм таких вигід, і то на погляд найневиннішою, є побирання товару на борг — не дивлячись на виразну статутарну заборону. Як бачимо — справа зводиться до моральної сторінки діла. Зниження кооперативного ентузіязму йшло в парі з помітним послабленням в краю кооп. пропаґандистичної роботи в рр. 1926—1928. Кооперативна неграмотність тягне за собою завсігди ослаблення кооперативного руху.

Це й буде, здається, головна причина лиха. Незнанням подрібних засад кооперації грішить у нас і до нині величезна більшість кооп. робітників — що-ж говорити про сіру масу? Звідкіля вона мала знати, що крамниця (хочби кооперативна) не є для того, щоби давати на борг — коли так робили, роблять і робити будуть традиційні „опікуни" селянина (і міщанина) — склепикарі, коршмарі і т. д.? Хіба не чув він з діда прадіда, що у склепі „купується", а склепар „записує" і справа покінчена? Вчили його, вправді, і писали про це (колись) книжочки „Просвіти", що з такого „записування", часто крейдою на дошці, виходять потім секвестрації і ліцитації, але не відвчили. А коли на місце „склепара" прийшла „корпоратива" — то що зроблено — в розумінні масової і постійної пропа-

ґанди — для того, щоби вся кількаміліонова маса (рахуючи й родини членів і покупців) була психольоґічно приготована на прийняття тої нової господарської системи, якою є кооперація і купно за готівку? Ось тут цей „первородний гріх“, що тепер на нас відбивається. Через нього маємо нині критичний стан у многих кооперативах; розборгувавши власний капітал, к-ва обтяжила кредитами Повіт. Союз, а Союз краєву гуртівню.

Від цього, очевидно мусить зачатися головне лікування недуги. Треба перешколити міліонову масу, привчаючи її до того, що купно за готівку є річ єдино правильна, і то в інтересі самого купуючого. Для того потрібна велика акція, яку-би треба глибоко передумати і переводити з цілою енерґією. Одночасно треба через кооп. пресу, яку читають члени управ і надз. рад, перевести пляновий перевишкіл умів цих людей в дусі правдивих кооперативних засад.

До того можна додати ще інші, більше технічної натури засоби ратункової акції. Їх буде кілька.

Чи не найбільше обіцюючим засобом буде засновування скрізь райфайзенок; де є вже райфайзенка, там кооператива з легкої руки відішле бажаючого кредиту до каси; каса оцінить, чи можна йому дати кредит і який.

Другий, теж цілком реальний спосіб ліквідації боргів бувби: споживча кооператива передає список довжників кооп. молочарні та стягає довги при виплаті за молоко; можна це робити і тоді, коли молочарня є районова, як це практикується нині прим. у жовківській район. молочарні (обєднує 12 сіл). Передумова: щоби виконавчі орґани молочарень не вишукували в тім яких-небудь „утруднень“ в своїй роботі, одним словом, щоби йшли на руку своїй хорій тепер сестрі — спож. кооперації.

Можна теж пробувати стягати довги через вплату їх у натурі: яйцями, збіжам то-що. Одначе цей спосіб вимагає, щоби кооператива наперед запевнила собі добре місце збуту для продуктів. Тоді можна орґанізувати збірку довгів від хати до хати.

На часі є нині, при страшнім безгрошевю, акція за масову абстиненцію від куреня, — з тим кличем, щоби всі заощаджені гроші пішли спершу на сплату боргів (які, як показують цифри, на особу не є знова такі великі, 6—12 зол., це значить по кілька пачок тютюну!), а відтак на дрібну ощадність при кооперативі. Блищих мотивів мабуть не треба.

Маємо болючі докази, як неодна кооператива зруйнувала себе і подеморалізувала людей через продаж алькоголю (головно „невинного“ пива!). Вже крайня пора, щоби Заг. Збір Ревіз. Союзу, який має іноді доволі часу на інші, менше важні річи, занявся цею, так важною справою, і виніс рішучу постанову про заборону продажі алькогольних напитків по кооперативних установах. Аж ніяково, що про таку елєментарну і самозрозумілу річ досі не подумано! А кілько то боргів пливе з того власне джерела і то головно самих „управських“...

Може хоч тепер, в обличчі загрожуючої кооперації небезпеки, знайдеться у нас доволі рішучости, щоби підняти боротьбу з причинами боргування і то рівночасно на всіх, щойно зазначених, ділянках

того фронту. Думаємо, що це єдино реальний шлях виходу, в кожнім разі доцільніший як танець кругом золотого тельця, так нещасливо знова започаткований; цей танець шкідливий хочби тому, що відвертає увагу кооператорів від єдиної дороги, якою можна щось справді осягти. Тою дорогою є: зміна некооперативних методів роботи на кооперативні та шукання грошей лише серед нас самих. Коли цього не зробимо, то навіть найбільші капітали дані із зовні потонуть безслідно і в короткому часі повториться нинішна історія.

К. Коберський.

Лядові довги в союзних кооперативах.

На 2318 кооператив 1. степеня трьох ґруп союзних кооператив: для закупу і збуту (господарсько-споживчих), молочарських і міських споживчих, узгляднених статистикою за 1929 р., 2269 кооператив, або 97.8°/₀ виказують, після спеціяльного зіставлення, лядових довжників на загальну суму 3,646.930 зол. Лише 49 кооператив, або 2,2°/₀ не попало до цього зіставлення. І не конче тому, що ці кооперативи не мали лядових довжників, а скорше тому, що в статистичних листках цих кооператив, на підставі яких робилось зіставлення, бракувало дотичних даних.

Можна сказати, що всі наші кооперативи, з виїмком хіба одиничних випадків, за якими треба би хіба спеціяльні пошукування робити, торгують в борг, ламаючи основну засаду рочдельської системи споживчої кооперації — торг за готівку.

Розборгована сума становить 53.7°/₀ власного майна кооператив (уділи + резервові фонди), 77.5°/₀ запасу товарів, 21.0°/₀ білянсової суми, 4.8°/₀ річних торгів і майже рівняється сумі товарових кредитів, які кооперативи мали в повітових і краєвих централях та в приватних купців, і яка виносить для всіх кооператив, узгляднених статистикою 3,683.714 зол.

Для розборгованої кооперативами суми 3,646.930 зол. маємо такий поділ: 1,848.696 зол. або 50.7°/₀ припадає на довги членів кооператив, 1,415.466 зол. або 38.7°/₀ на довги нечленів кооператив. Для решти довгів в сумі 382.768 зол. або 10.5°/₀ всіх довгів не маємо поділу на членів і не-членів. Розділюючи суму 382.768 зол. на членів і не-членів пропорціонально до їх процентової участи в розділених довгах, будемо мати довгів між членами 2,082.951 зол. або 57.0°/₀ і довгів між не-членами 1,563.979 зол. або 43.0°/₀.

Отже наші кооперативи попри засаду: „торг за готівку!“ порушують ще іншу основну засаду кооперації, що виключає абсолютно кредит не-членам, розборгувавши стороннім особам 1,563.979 зол., суму, дуже близьку до суми уділового капіталу кооператив, яка виносить 1,655.567 зол.

Розборгована сума (3,646.930 зол.), при поділі на число кооператив (2269), дає в пересічі на одну кооперативу 1.607.2 зол. Є це дуже поважна сума, цілком вистарчаюча, як оборотовий капітал для сіль-

ської кооперативи. Тимчасом цю суму викинено з обороту задармо (без опроцентування), розпорошено на непевне серед маси населення, в значній части незвязаного з кооперативою членством, отже невідповідальною за стан справ кооперативи і за її зобовязання, по яких доводиться платити солені проценти! Це є убійча господарка!

Маємо ще частинний поділ довгів, з поданням числа довжників. Отож в 1634 кооперативах було 108.879 довжників членів, або 66.0% членської маси дотичних кооператив, а їх довги виносили суму 1,355.220 зол., пересічно 12,4 зол. на члена. Довжників не-членів було в 1615 кооперативах 155.441, що становить 95.3% членської маси дотичних кооператив, а їх довги виносили суму 1,027.433 зол., пересічно 6,6 зол. на довжника.

Коли-би торговля в борг характеризувала цілу торговельну діяльність кооператив, то щойно наведені цифри говорили-б, що наші кооперативи обслуговують переважно не-членів, хоч і в меншій мірі як членів (пересічна висота довгу не-члена два рази менша, як члена), та що довги є як досі ще дрібні, отже ще можливі до стягання.

Чомуж допускають до довгів і не стягають їх? Частинною відповідю на це питання буде, здається, обставина, що самі члени Управ кооператив дають кепський приклад під цим оглядом. Довгів між членами завідуючих орґанів кооператив виказано при 1619 кооперативах, на загальну суму 251.613 зол., пересічно 155,4 зол. на кооперативу. Ці довги становлять коло 1/10 довгів дотичних кооператив. Беручи на борг в кооперативі самі, члени Управи не мають лиця відмовити іншим в боргуванні і рішучо стягати розборговане. А доки самі залягають з довгами — не можуть взятися до стягнення довгів з інших. Ліквідація лядових довгів в кооперативах має початися від того, що в першу чергу мусять зліквідувати ці борги члени управляючих орґанів кооператив! **А. Ж.**

Гадки про відбудову нашої кооперації на селі.

Сучасне лихоліття завдало великий удар нашій кооперації. Покищо нема ще докладного підрахунку розмірів знищення. Знаємо напевно, що поважний процент наших сільських споживчих кооператив прийдеться відбудовувати, часто від самих підвалин.

Доцільність відбудови полягає в тім, щоби в часі виконування самої відбудови усунути недостачі знищеної попередньої будови, а може навіть в дечім відбудову змінити та поширити. Знищеним кооперативам муситься дати моральну і матеріяльну поміч, бо інакше відбудова може тягнутися довго та може не усунеться дотеперішніх хиб та недостач.

Поміч при відбудові мусить дати РСУК., а також орґанізаційні відділи ПСК. Ревізійний Союз повинен приготовити основну нараду в справі відбудови знищених кооператив, оперту на попередній письмовій анкеті з доцільно уложених питань, розісланих для виповнення нашим виднішим кооперативним робітникам.

Техніка самої наради повинна бути інакша, як досі у нас бувало на подібних нарадах. Конечно треба поділити нараду на дві части. Нарада в секціях і нарада на повних зборах усіх учасників. Без секційних нарад шкода взагалі скликати людей до Львова на нараду, бо досвід з дотеперішніх лише повних (плєнарних) нарад вказує ясно на недоцільність та яловість таких нарад.

Я вважаю, що треба відбути наради в таких секціях: 1. секція кооперативного вишколу і освідомлення; 2. секція орґанізаційна; і 3. секція фінансова.

Наради в секціях повинні відбуватися на підставі коротких річевих рефератів і корреферагів, а висновки (тези) тих рефератів треба подати до відома учасникам секцій заздалегідь або перед початком наради в секції.

Найважнішою буде секція кооперативного вишколу і освідомлювання, бо історія кооперації у інших народів ясно показує, що основою розвою кооперації є не скількість членів ані навіть матеріяльна сила кооперації, але степень освідомлення загалу членів і прінципи кооп. руху. Усі знаємо, як низько стоїть у нас кооперативне освідомлення членів не лише наших сільських кооператив, але навіть членів наших міських, повітових чи осередніх кооператив. Часто приходиться з жалем стверджувати, що навіть члени управ та надзірних рад, не то вже сільських кооператив, але навіть повітових та осередніх львівських кооператив не знають засад та історії кооперації, або навіть ідеольоґічно є ворожі кооперації. Такий загальний брак кооперативного освідомлення треба вже раз усунути. Мусимо знайти способи і засоби для широкого, безперервного, усного і писемного кооперативного освідомлювання. Інакше наша кооперація зачне нидіти, клигати, доптатися на однім місці.

Історія кооперації, особливо фінляндської, данської, анґлійської, ірляндської та взагалі західно-европейської вказує незбито, що розвій кооперації залежить передовсім і головно від степеня кооперативного освідомлення членів.

Досі у нас тота сторінка кооперативної роботи була в занедбанню. Ми вдоволялися нечисленними, доривочними кооперативними викладами, курсами та кільканадцятьма брошурками.

Цего рішучо за мало. Вправді звіт РСУК. за р. 1928 каже, що на українських землях під Польщею на 100 місцевостей 21.4% є обнятих нашими кооперативами, а дальше, що маємо вже 268.435 членів; але числа малиби значіння і вартість тоді, коли-б можна проаналізувати кооперативну свідомість тих 2½ соток тисяч членів. Знаємо, що аналіза далаби дуже відємні висліди. Нам треба вже раз запізнатися зі способами освідомлювання, що ними послугуються кооператори інших европейських країн. Ми мусимо вже раз зрозуміти, що ми живемо всеж таки в Европі і тому нам треба пізнавати і примінювати у себе тоті способи і засоби, яких уживають з таким добрим вислідом европейські кооператори.

Орґанізаційна секція малаби розважити також дуже поважні питання. Перше всього треба нарешті застановитися, чи дотеперішня трохстепенність в нашій споживчій кооперації є доцільна, а коли так, то застановитися, чи не треба впровадити для виконання

певних завдань районових зєднань кооператив 1. степеня, а також розглянення умов, коли вказаним булоби згуртовування малих, нежиттєздатних кооператив 1. степеня і творення замісць них філій і складів.

Преважним питанням нарад орґанізаційної секції булоби розглянення способів кооперативного збуту сільсько-господарських витворів (продуктів), а також розгляд питання кооперативного перетворювання сільсько-господарських сирівців.

Оба ті питання досі у нас цілком, навіть теоретично, не розроблені. Наші кооперативні, повітові та краєві верхи займають досі в тих обох справах вичікуюче, чи „прихильно вижидаюче“ становище. Просто приймається до відома факт, що одна-друга низова кооператива започаткує збут чи перерібку сільсько-господарських витворів. Тоді доперва примінюється до цього факту цей чи тамтой повітовий союз і справа наладнується поволі, часто серед великої неохоти, а навіть тихого бойкоту з боку верхівки. Можна напевно сказати, що у нас передовиками (піонірами) кооперативного збуту і перерібки сільсько-господарських продуктів є члени низових кооператив, а не — як це повинноби бути — провідники повітових та краєвих осередніх кооператив. На ділі повинно бути навпаки. Повітові та краєві кооперативи мають пропаґувати і започатковувати збут та перерібку сільсько-господарських витворів!*).

Колиби дотеперішній стан в тій области залишився на будуче, то наша кооперація потрібувалаби ще дуже довгого часу до переходу на кооперативний збут і перерібку сільсько-господарських продуктів. До того не можна допустити, бо ми й так в тій области дуже припізнені. Рішення цього питання булоб великим осягом зїзду.

Досі у нас майже цілком не користається з досвідів заграничної кооперації. Що найбільше наслідується сусідські взірці, хотяй звісно, що сусідська кооперація ще досі пересякла капіталістичним духом і працює капіталістичними засобами, користуючися ненормально високою субвенцією з державних жерел. Така кооперація не може бути для нас взірцем. Ми мусимо вчитися від правдивих кооператорів, що власними моральними і матеріяльними засобами двигнули і розвинули майже всесторонньо кооперацію. Але знаймо, що тої науки не можемо зачерпнути з самих книжок, сидячи у Львові чи тим більше в котрімнебудь повітовім нашім місті. Нам треба за тою наукою їхати також до жерела, а передовсім до тої славної кооперативної данської селянської республики. Дякувати Богу маємо вже нині навіть поважне число молодих людий, теоретично підготовлених в економічних та кооп. справах. Треба вислати кілька таких осіб вивчити практично коопенрат. збут і перерібку с.-г. витворів. Мусимо собі раз сказати, що дотеперішніми способами, що ними послугуються наші керманичі кооперативних установ, наші директори повітових та осередніх кооперативних установ, не зможемо тим більше перевести доцільно відбудови кооператив. Не зможемо так скоро, як цего вимагає інтерес народу і кооперації, поширити діяльність нашої кооперації на збут та перерібку с.-г. витворів. Тут треба нових способів і засобів, яких не знають, а іноді навіть не хотять знати, дотеперішні наші директори кооп. установ. Правда, ми повинні їм бути вдячні, що

*) Думаємо, що цей погляд шан. автора зглядний; звичайно найздоровіше є те, що вийшло з низу і перейшло першу пробу життя на практиці. — Ред.

серед дуже тяжких повоєнних обставин зуміли збудувати і удержати при житті існуючу сітку кооператив, але бачимо і всі орґанічні недостачі цієї будови від самих її підвалин. Всі познаки вказують, що дальшої розбудови нашої кооперації під орудою дотеперішніх робітників просто нема чого сподіватися, хіба що з великим опізненням, з великими похибками, а навіть опором з боку тих робітників.

Коли я отсе пишу, то я свідомий цілої відповідальности за свої слова — знаю, що стягну на себе велике негодування та може навіть ворожнечу з боку зачіплених кругів. Одначе для мене є дорощою справа дальшого розвою нашою кооперації, як які-небудь посторонні огляди. Вважаю, що вже остаточно треба раз комусь вказати на головну причину, задля якої наша кооперація починає доптатися на однім місці, не може скоро і певно вийти з зачарованого неначе кола, чому вона оставляє на боці преважну і доконечну для селянства область збуту і перерібки сільсько-господарських витворів.

Гарний розвій „Маслосоюза" дає найкращий доказ, що лише при помочи фахово підготовлених робітників зможе наша кооперація розбудувати збут та перерібку сільсько-господарських витворів. Дилєтанством і кооперативною неграмотністю далеко в тій области не зайдемо. Наша кооперація вигосподаровує кожного року всеж таки вже поважну надвишку. З тої кожнорічної надвишки повинні наші кооперативи, особливо-ж повітові і краєві, призначувати кожного року якусь поважнішу частину на стипендії для службовиків на виїзд з метою практичного студіювання европейської кооперації.

Фінансова секція пропонованої наради малаби вирішити передовсім справу основування в якнайскоршім темпі українських райфайзенок. Без райфайзенок не зможе розвиватися наша сільська кооперація, особливо коли хочемо її поширити на збут і перерібку сільсько-господарських витворів. З одного боку треба придумати найдоцільніший і систематичний спосіб пропаґанди за скорим основуванням, а з другого боку, треба знайти найдоцільніший спосіб співпраці наших повітових і осередніх кредитових установ з сільськими райфайзенками. І тут не може обійтися без висилання на студії робітників наших повітових і осередніх установ. Усі ми знаємо, як тяжко і неповоротно працюють наші повітові, а навіть центральні кредитові установи власне тому, що не знають новочасних метод праці кредитової кооперації.

Є ще богато інших питань, які малаби вирішити фінансова секція, от хотяйби ще питання оборотового капіталу не лише для теперішніх наших сільських споживчих кооператив, але що важніше для майбутніх кооператив для збуту і перетворів. Данська сільсько-господарська кооперація для збуту і перетворів забезпечує себе оборотовим капіталом в той спосіб, що приймає необмежену поруку членів. Члени усіх данських сільсько-господарських кооператив платять невисоке вписове та низькі уділи, та ще часто можуть їх сплачувати ратами. Спираючися на необмежену поруку членів-селян, дістає данська сільсько-господарська кооперація без ніякого труду чужий капітал до обороту. Для приміру подам, що данський кооперативний банк (Dansk Andelsbank) — осередня кредитова кооператива для цілої данської сільсько-господарської кооперації, мав в р. 1921 обороту на суму $11^1/_2$ мі-

ліярда корон. Чужий капітал в тім банку виносив 160 міліонів корон, а власний виносив лише 18 міліонів корон. Чомужби й наша кооперація не мала покористуватися тим способом? Треба лише віддати цілу справу в руки новочасно вишколених чи перевишколених кооператорів-банковців, а тоді і у нас рушить справа збуту та перерібки з дотеперішньої мертвої точки, бо вже зникне ота історична перешкода: брак гроша. Кооперація поборює теперішній капіталізм, але користується всіма новочасними способами витворювання та обороту матеріяльних дібр — товарів. Для того кооперативні робітники мусять знати також сучасну капіталістичну світову техніку.

Отже готуймося на анкету та нараду для відбудови і розбудови нашої кооперації.

о. Йосиф Раковський.

Орґанізаційні проблєми нашої спож. кооперації.

Опираючись на теоретичних студіях, досвіді европейської кооперації та нашій сучасности, охчу поділитися з кооператорами своїми думками що до будівництва та розвитку споживчої кооперації на зах. українських землях. Думки ці на часі. Недаром заговорено знова про фузію малих госп.-споживчих кооператив та про потребу скріплення і поширення міської споживчої кооперації. Від універсалізму наша кооперація, розвиваючись, перейде ступнево до спеціялізації. Замісць теперішніх дрібних госп.-споживчих кооператив будемо мати районові споживчі кооперативи та з початку універсальні, а згодом спеціяльні районові сільсько-господарські кооперативи, яких першою ластівкою є вже районові молочарні.

1. Сильні і самовистарчальні споживчі т-ва (кооп.) 1. ст.

Як сучасна теорія кооперації, так і практика передових країн стали на становищі виділення споживчої кооперації в окрему галузь. Фактом є, що наші господарсько-споживчі кооперативи закуповують переважно споживчі товари, а не збувають (пляново) нічого, крім того, що обміняють за споживчий товар. Називаючи річи своїми словами, мусимо сказати, що це де факто споживчі кооперативи. Як виказує статистика, то навіть у т. зв. міських споживчих кооперативах переважає сільський елємент. З огляду на те нема потреби виділювати в окрему галузь міську споживчу кооперацію. Не ділім села і міста, коли тут і там переважно тіж самі люде роблять туж саму роботу. Злучім разом їх змагання до одної цілі. Попри районові споживчі т-ва по селах, творім многосклепові споживчі т-ва по містах, які своїм районом, по прикладу Німеччини, охопилиби не лише ціле місто, але й дооколичні села. Це вийде на користь і селу і місту*).

---

*) Кожного европейського кооператора здивує факт, що у Львові замісць великої споживчої кооперативи з десятком або й більше крамниць, з власною продукцією, існує в ринку детайлічний склад Н. Т. та кілька менших спож. кооп. на передмістях. Не дивуйтесь споживачеві, коли він каже, що йому „до Народної Торговлі за далеко". Неодин з них має рацію. Від Личаківського кладовища та Стрийського Парку чи Кульпаркова дійсно „до Торговлі за далеко".

Приймім не на словах, а на ділі рочдельські прінціпи за підставу діяльности кооперації. Кооператива рочдельських ткачів існує до сьогодня і своїм розвитком одушевляє всіх кооператорів світа. За 13 літ надійде столітній ювилей цеї кооперативи та її прінціпів; приготовляймося до цего великого свята, переводячи в життя безсмертні рочдельські засади. З них найважніші дві: продаж лише за готівку і самовистарчальність.

Ми ці засади мусимо здійснити, коли не хочемо, щоби вся наша праця була даремна. Купуймо лише за готівку — починаймо від себе. Ми кооператори, члени Управ і Надзірних Рад, ми службовики кооператив — купуймо лише за готівку, станьмо прикладом для других та на кожнім кроці виступаймо проти кредитування.

Через приєднання нових членів і збільшення уділів скріпимо матеріяльні підстави кооперативи. Уділи в нашій споживчій кооперації смішно низькі. Тут треба рішитися на радикальну направу. Яка має бути висота уділу? Яке мірило взяти?

Перший краєвий Зїзд міської споживчої кооперації заявився „за строгим примінюванням засади самовистарчальности міської споживчої кооперації (відповідна висота уділів і запасних фондів) у її господарській праці, при чому розбудова її т. зв. чужим капіталом мусить стояти у відповіднім (1 : 2,5) господарсько оправданім відношенні чужих фондів до власних фондів кооперативи“. Позволимо собі висловити відмінний погляд. Передовсім, що належить розуміти під самовистарчальністю? Чи кооператива з відношенням 1 : 2,5 є самовистарчальною? Самовистарчальною, на мою думку, є та кооператива, якій вповні вистарчають власні фонди для ведення її господарської діяльности. Чи відношення 1 : 2,5 є господарсько-оправданим відношенням? Пригляньмося блище до цього питання. Уявім собі сучасну невелику кооперативу з відношенням 1 : 2,5. Пропускаючи дрібні позиції, білянс її буде слідуючий:

АКТИВА		ПАСИВА	
Запас товарів	2.000	Уділи	1.000
Крамн. довжники	1.000	Чужі фонди	2.500
Льокації (в ПСК)	500		
	3.500		3.500

Уявім собі, що кооператива має 100 членів; отже кожний член вплатив по 10 зол. на уділ. Кооператива має 2.000 зол. місячного обороту (торгу); отже 1 член закуповує пересічно на 20 зол. місячно. У „нормальний“ час кооператива платить місячно 25 зол. або річно 300 зол. відсотків за чужі фонди і працює більш-менш зносно. Та що діється в час кризи? Вірителі (вкладчики, банки, товарові чи векслеві — все одно) через брак гроша та непевність сітуації вимагають звороту вложених грошей. Часто кооператива через упадок оборотів не може вчас платити своїх зобовязань і тратить довіря (кредит) у вірителів. Щож робить тоді Управа? Стягає крамничні (лядові) довги. Та в час нинішньої кризи, коли споживач, а головно селянин не має готівки, це не легка справа. Вірителі тиснуть, починаються скарги, екзекуції і т. д. Все це збільшує видатки кооперативи при рівночаснім зменшенню доходу (торги упали). Та уявім собі, що сталося чудо

(яких не буває): управа стягнула всі 1000 зол., обмежила запас товарів на 1.500 зол., примінюючись до зменшеного обороту: 1.500 зол. Вона може тоді сплатити 1.500 зол. вірителям, а 1000 нема звідки взяти. Коли вірителі хочуть вирвати і цю тисячку, кооператива мусить припинити діяльність, задовольнивши вірителів рештками товару проданого по зниженій ціні. Отже така кооператива з „господарсько-оправданим відношенням“ 1 : 2,5 може не видержати господарської крізи. Як інжінер-архитект повинен збудувати такий будинок, який видержавби найбільшу бурю і не впав, так інжінер-економіст, яким є кожний кооператор, — повинен дати такі підвалини кооперативі, які видержалиби й найбільшу бурю — крізу.

Шукаймо цих підвалин. Шукаймо підстави будинку: висоти уділу. Дехто скаже, що він має дорівнювати сумі місячного закупу члена в кооперативі. Добре. Погляньмо, як тоді виглядатиме білянс нашої кооперативи:

АКТИВА		ПАСИВА	
Товари	2.000	Уділи	2.000
Довжники	500	Чужі фонди	1.500
Льокації	1.000		
	3.500		3.500

Кооператива, зібравши по 20 зол. від членів, зменшила чужий капітал на 1000 зол. Та рівночасно вона, виконуючи обовязки супроти своєї надбудови, вносить туди 500 зол. — як нову льокацію (половина власних уділів). Звідки взяти цих 500 зол.? Не бажаючи збільшувати знову чужих фондів, мусить стягнути з довжників. Отже це не є ще вихід з сітуації. Чужий капітал ще залишиться в сумі 1.500, або й 2.000 зол., коли Управа не схоче (чи не зможе) стягнути довгів. Відношення зменшиться на краще 1 : 1. Якби наші кооперативи довели до такого стану, це бувби великий поступ, але це не булоби ще все. Кооперативи булиб сильніші, але на випадок крізи ще за слабі.

Прямуючи до самовистарчальности, наша кооператива, зліквідувавши довжників і продаючи лише за готівку, повинна мати такий білянс:

АКТИВА		ПАСИВА	
Товари	2.000	Уділи	4.000
Льокації	2.000		
	4.000		4.000

Ось ідеальний білянс, до якого повинні стреміти всі кооперативи. Щоби це осягнути, кожний член має дати по 40 зол. на уділ. Щоби дати тривкі підвалини і зробити кооперативу вповні самовистарчальною, кожний член, купуючи за готівку, повинен вплатити таку суму на уділ, яка рівняється подвійній сумі його місячного закупна в кооперативі. Член, який закуповує місячно на 50 зол., повинен вплатити 100 зол. на уділ. Ось ідеал самовистарчальности: відношення 1 : 0. Цей ідеал мусимо показувати масі членства. Цей ідеал мусимо здійснювати, коли хочемо мати здорову кооперацію. Дивімся в гору за ідеалом, а тоді не впадемо. Управи і Надзірні Ради хай починають від себе. Пора, щоби вони купували лише за готівку та внесли відповідну кількість уділів!

Щож робити з тими, що кажуть „без боргу нема торгу“, що без боргу жити не можуть?*) Колиб наша майбутня самовистарчальна кооператива схотіла давати на борг, то мусілаби шукати кредиту, отже втратити самовистарчальність. Замісць того краще, як вона запропонує загорілим фанатикам боргу, щоби вони внесли ще додатково до кооперативи таку суму на уділ, яка дорівнює сумі їх місячного закупна. Тоді не буде кривди для тих, що купують за готівку, кооператива обійдеться без чужого капіталу, остане самовистарчальною. Тоді член, який на протязі місяця хоче брати на борг, котрий з кінцем місяця повинен безумовно сплатити, повинен вплатити на уділ суму, рівну потрійній висоті його місячного закупу. Тільки такий борг можна допустити, бо він фактично перестане бути боргом.

Статистика закупу поодиноких членів вкаже нам, яка має бути статутова висота одного уділу. Треба орієнтуватися на члена, який стало закуповує і його закуп виказує найнищу суму. Це буде найбідніший елемент. Статутова висота уділу буде рівнятися подвійній сумі закупу найбіднішого члена. У всякому разі за найнищу висоту уділу треба приняти 25 золотих.

На підставі книжочок закупна Управа обчислить кожному членові, яку суму він повинен вплатити на уділи. Вона має пильно стежити за тим, щоби він вплачував на р-к цієї суми певну квоту що місяця нпр. 1—5 зол. в залежности від матеріяльного стану. Коли з якоїсь родини є більше членів (чоловік, жінка, син), то вони разом вплачують суму рівну подвійному місячному закупу родини, а не кожне зокрема. Треба також примінити випробований спосіб збільшування уділів через приписання квоти товарових зворотів.

Запасний фонд, нагромаджений з щорічних лишків (чистий зиск), у майбутньому, коли кооператива стане самовистарчальною — згідно з засадами рочдельських піонірів, — треба ужити не на закупно товарів, а на орґанізацію кооперативної продукції. На цьогорічних загальних зборах кооператив треба повести пропаґанду, щоби чистий зиск перейшов в цілости до запасного фонду. Цим бодай трохи скріпимо деякі кооперативи.

Безперечно, що великі споживчі кооперативи має вести фахова Управа з фаховим персоналом. Не можна одначе погодитися з думкою одного промовця на зїзді міської кооперації, „щоби на будуче одного члена управи затверджувала централя“. Ця думка порушує основну ознаку кооперативи: її самодіяльність — кооперація все відкидала ріжні „затвердження“ та вмішування у внутрішні справи, звідки вони не приходилиб. Щоби мати запоруку фаховости управи, на це є інші способи. Передовсім треба змінити статут в тому напрямі, що управу вибирають не загальні збори, а покликує Надз. Рада, як це є в ПСК. Кожна надбудова може вимагати від Над. Ради, щоби вона добрала фахову Управу. Вона може подавати в цьому напрямі поради та пропонувати навіть конкретних кандидатів. Та вирішення справи належить виключно до орґанів самої кооперативи. Колиб трапився випадок, що до Управи попала-б нефахова і невідповідна людина, яка не виконує своїх обовязків, РСУК., провіривши справу, може легко таку людину негайно усунути.

*) Знаю випадок, що голова Надз. Ради сіл.-спож. кооп. (інтеліґент) мав стало 10 зол. вплаченого уділу, а ок. 300 зол. ляд. довгу.

2. Продавання алькоголю в кооперативах.

На останніх зборах РСУК підніс я думку, щоби викинути з кооперації (і то як на селі, так у місті) алькогольні напитки. Збори приняли цю думку оплесками. Та минає рік, а кооперативна горівочка, пиво та вино, як пилися, так і далі пються. На останньому зїзді спож. кооперації кооп. Снітинський домагався, щоби „викинути цілком з міської кооперації горівку і вино, бо зиски з цеї продажі є так малі, що ніяк не дорівнюють матеріяльним витратам населення через їх уживання“. Вітаючи цю думку, я, як кооператор, мушу відкинути капіталістичну арґументацію дир. Снітинського. Така арґументація була-б зрозуміла в устах приватного купця. Кооперація не сміє продавати алькогольних напитків навіть тоді, коли-б зиски з цеї продажі були дуже великі і вдвоє покривали матеріяльні втрати населення через їх уживання. Я виступивби проти продажі алькогольних напитків навіть тоді, якби кооперація діставала їх даром. Завданням (основним) кооперації є піднести матеріяльний і духовий добробут своїх членів. Продаючи алькоголь, кооперація допомагає руйнувати своїх членів матеріяльно і духово та стає фальшивою кооперацією,— бо відступає від свого основного завдання*). Які моральні й матеріяльні шкоди приносять „кооперативні коршми“ на Закарпатській Україні, про це знає кожний, кому доводилося їх бачити. Через горілочку і вино збанкротувала наприклад спож. кооператива в Квасах**) (пов. Рахів) та перейшла на 10 років в аренду прив. купця. Над дверми в громадськім будинку далі висить шильд „Товариська крамниця“, але в середині за лядою місцевий потентат — лихвар. Чи не сором і не ганьба? В той час, коли пропаґуємо ощадність, коли в кооперативній пресі містимо протиалькогольні статті, — толеруємо марнотратство і кооперативним алькоголем деморалізуємо та нищимо членів. Чи не пора спамятатися? (К. б.)

Інж. І. Прокопів.

---

*) Вповні поділяємо здивування автора, особливо, коли читаємо щорічні відозви „Відродження“ з підписами деяких установ, від яких залежить богато. — Хочемо ще на цьому місці збити звичайний арґумент, що його підносять сторонники продавання алькоголю в кооперативних установах. Вони кажуть: все одно, хто хоче випити, той випє, отже чому не має на тім заробити кооперативна установа? Отже ті, що так кажуть, забувають одну річ: зовсім що іншого, чи хтось купив алькоголь в кооперативі чи поза нею, прим. у шинку. Коли кооператива, установа з певним німбом громадськости, отже морального авторитету, продає алькоголь, тоді вона вже через те саме знімає з алькоголізму тавро чогось недоброго, антигромадського! Вона леґалізує алькоголь в очах громадянства і причинюється до більшого поширення алькоголізму. Що-ж казати про такі випадки, коли кооператива шинкує алькоголь у власнім льокалі, або дає на продавані собою напитки ще й власний штемпель („власний виріб“, „власна пивниця” і под.?). Тому в кооперативнім світі продаж алькоголю була завсігди заборонена; була ця точка вже у програмі Рочдельців. — **Редакція.**

**) Кваси — це купелева місцевість (буркут). Сюди приїздять ріжні гості і 10 років будуть оглядати нашу ганьбу.

Добре діло започатковано.

(Думки з приводу І. Зїзду міських споживчих кооператив).

Хоч яке невеселе враження робив цей Зїзд, то добре сталося, що він відбувся*). Хоч на 87 міських кооператив делеґатів прислали на Зїзд всього на всього 23 кооперативи (!), хоч навіть більшість місцевих львівських кооператив знехтувала Зїзд (на всіх 5 були заступлені лише дві!), то мимо того, а може власне якраз через те — Зїзд був дуже на часі і повинен започаткувати поправу відносин у цій ділянці кооперативної роботи. А поправляти є що, як „in membris“ (в членах), це є у міських кооперативах, так „in capite“ (в голові) — бо як виявилося на Зїзді, фактично не існує ще якась орґанізаційно-ідейна звязь „членів“ з „головою“, а через те і не можна досі з повним правом говорити про існування „голови“, як чогось орґанічно зрослого з рештою тіла. На Зїзді вияснилося, що на 87 міських спож. кооп-в, всього 29 є членами „Народної Торговлі“, а й з тих не всі побирають від неї товар; що нема досі фактично права називати Н. Т. „господарською централею міської спож. кооперації“. Скріплює цю думку ще та обставина, що сама Н. Т. досі не дуже клала натиск на своє завдання, як орґанізатора міської кооперації, чого доказом є те, що перший Зїзд тої кооперації відбувся аж тепер.

Ми згадали про потребу змін у роботі міської спож.-кооперації ще й тому, що про те саме говорилося і на Зїзді. Говорили про це як люде з центра, так делеґати від кооператив. Притім характерно, що ролі поділилися: люде з центра переважно витикали хиби у роботі місцевих кооператив, а делеґати від кооператив підносили критичні уваги що до централі, не заперечуючи при тім недомагань місцевої роботи. Значить, можемо з того заключати, що і одна і друга сторона визнала, що не все гаразд, і то як на низах, так і на горі...

Самий факт щирого ствердження недомагань у роботі є вже кроком наперед. І це є одинокий ясний промінчик з цієї наради, переповненої, на жаль, пригноблюючими образами стану міської споживчої кооперації, починаючи з цифрових даних про вплату уділів до кооператив (7 зл. пересічно на члена!!), і кіначючи виглядом самих кооператив, що його начеркнув інсп. Стернюк. Невеселе враження скріплювали також недотягнення самої Н. Т., на які вказували дискутанти. Віримо, що цей Зїзд дав кооператорам дещо до думання, що зрушив застоялу воду; а раз пробудиться думка, то в слід за нею повинно прийти і нове діло, свіжий подих нових, справді кооперативних методів у праці, яких нині так дуже і дуже ще не достає.

Ми твердо переконані, що цілу міську споживчу кооперацію треба перебудувати і то передовсім д у х о в о. Треба, щоби на місце „купецьких“ метод прийшли кооперативні; треба вщепити людям у серця ц і л ь і методи праці рочдельських піонірів. Вже сама засаднича формула, яку принято для нашої міської споживчої кооперації, що це, мовляв, має бути торгівля „к о л ь о н і я л ь н и м и т о в а р а м и“ — звужує широку рочдельську програму перебудови суспільного господарства до вузького струмочка „кольоніяльного гандельку“,

*) Подрібне звідомлення з перебігу зїзду надруковане у Г. К. Ч. ч. 6.

іноді з „сніданковими льокалями“ і лікерами; тому не є припадком, а випливає з самої структури Н. Т. і других міських кооператив, що в них не дістанете прим. бараболі, квашеної капусти, ячменю чи кукурузи для курей, не кажемо вже про вируб мяса, доставу вугля, або продаж текстильних виробів — але зате купите прим. сімячко для пташків! Також обставина, що досі не зроблено (з виїмком палярні кави Н. Т.) кроку до власного виробництва (прим. пекарського), випливає з засадничого розуміння завдань споживчої кооперації, як торгівлі лише кольоніяльними товарами. Тому добре сталося, що на Зїзді поставлено реферат про „мету і завдання“ спож. кооперації, бо дійсно досі ще у нас під цим зглядом в умах цілковитий хаос понять.

Порушено в дискусії теж деякі прінціпіяльної ваги справи, прим. питання про борги, про продаж алькогольних напитків, а також про те, чи є рація взагалі відокремлювати споживчу кооперацію міста від такої-ж кооперації села і творити поруч себе дві централі з однаковими завданнями. Що до першої справи, яка прибрала особливої гостроти у звязку з господ. крізою, з невиплатністю боржників та застоєм на кредитовому ринкові, то депримуюче ділала на Зїзді ця наче тиха змова, з якою більшість дискутантів вимагала від централі головно кредитів і то по можности на як-найдовший речинець! Один з промовців за одним замахом вимагав:

„Борги рішучо викинути. Нехай Н. Т. продовжить товаровий кредит з 37 днів бодай на 60, бо інакше міські кооперативи не можуть вийти...“ (Г. К. Ч. ч. 6. стор. 3).

Хто годен повірити у щирість таких „протиборгових“ заяв, в яких одночасно заповідається кінець активному кредитуванню і домагається продовження пасивних кредитів? Кілько тут ще треба праці, щоби переварити ці уми, які довголітнім плаванням „за струєю“, по лінії найменшого опору, так привикли до методів праці дрібного склепикарства, що не в силі добачити куріозних протиріч у своїх власних заявах!

Що-ж до завдань і ролі гуртівні, то, на наш погляд, її притягаюча сила повинна міститися не у легкости одержати товар на кредит, тільки у добрій якости та низькій ціні товарів.

Проти продавання алькогольних напитків виступав (обережно і нерішуче) торговельний референт Н. Т. дир. Лазорко; також у дискусії були голоси проти цього специфічного звичаю нашої міської кооперації; одначе ніякої під тим оглядом резолюції не ухвалено; отже лишиться все по старому.

Порушено й питання про недоцільність окремої „міської“ споживчої централі; була висловлена думка про бажаність обєднати існуючі кооперативи — торговельні гуртівні в одну; головний референт інж. Павликовський висловив подібний погляд, з додатком, що такою єдиною гуртівнею мала-б бути Н. Т., не торкаючись притім питання, як повинна виглядати тоді статутарна структура тої-ж гуртівні. На наш погляд — ці дві справи стоять у тісному льоґічному й діловому зі собою звязку; не вирішивши справи про перебудову Н. Т. на справжній союз на основі членства лише правних осіб, ми все будемо топтатися на місці і не рушимо вперед, а Н. Т. і далі буде кооперативою 1. ступня з додатком гуртових операцій для (фактично) нечленів.

Вже сам факт, що ми зійшлися і раз поговорили про ці всі справи, є позитивним явищем, з якого слід радіти. Більше таких сходин і нарад і справа мусить піти вперед. Господарський перелім, що його перебуваємо, повинен вийти нам всім не на шкоду, а власне на користь; перша користь буде у тім, що застояла вода схвилюється, утерта рутина заломиться і почнемо шукати — виходу з біди, отже нових, кращих шляхів. Не сумніваємося, що тими кращими шляхами можуть бути лише старі, випробовані, а у нас на жаль так зневажливо трактовані „прінціпи“ справжньої кооперативної практики. Не шукаймо „винуватців“ в розумінні карного права, бо злої волі напевно в нікого нема. Тільки той не помиляється — хто нічого не робить. Це стара й глибока сентенція. Тому не для докору собі чи другим, а в інтересі поступу треба шукати пильно і совісно хиб у нашій власній роботі. Як лікар уважно обстукує недужого, треба і нам взятися за перевірку нашого кооп. будівництва і методів роботи. Тому з радістю вітаємо подібні нотки, що прозвучали у промові предсідника Зїзду, дир. М. Заячківського. Він з натиском підчеркнув щиро і отверто факт, що ми ще не засвоїли собі, як слід, ідеї кооперації і тому в практичному житті поступаємо всупереч кооперативним засадам (ми додамо від себе: не зі злої волі, а в добрій вірі, що робимо найкраще). Цим пояснюється, як він казав, кволість наших кооперат. орґанізацій, а зосібна споживчих кооператив по містах. Як засіб боротьби з тим станом, шан. промовець поручав звернути більше уваги на теоретичне вивчення історії і орґанізації кооперації та на вагу кооп. преси і літератури. Це надзвичайно цінне спостереження і ці думки повинні нам стати провідною зіркою у дальшій кооперативній роботі. **К.**

НАРОДНЄ ГОСПОДАРСТВО.

Польська кольонізація і парцеляція на нашій території.

Вступ. Польська урядова статистика до питання кольонізації і парцеляції уложена в такий спосіб, що поступ кольонізації українських земель не увидатнюється безпосередньо в статистичних даних. Це явище зовсім зрозуміле, бо ціллю тої статистики не було показати розміри кольонізаці. Крім тої основної хиби є і друга, а це нерівномірність даних під оглядом так річевим, як і хронольоґічним. Пізнаймо блище, як представляються матеріяли, на яких оперті наші обчислення:

1. Дані до загального простору розпарцельованих та скольонізованих земель маємо з двох рук: а) зі статистичного місячника та квартальника[1]) та б) з розвідки бувшого міністра земельної реформи

---

[1]) „Miesięcznik Statystyczny“ t. VI. r. 1923. стор. 446 і слідуючі; „Kwartalnik Statystyczny“ t II. r. 1925, zeszyt II.; t. III. (1926) стор. 42 і слід.; t. V. (1928) ст. 207 і слід.; t. VI. (1929) ст. 1565 і слід.

(1926—30) д-ра Витовда Станєвича[2]). Перші обіймають роки 1920—27 для парцеляції і роки 1920—22 для військової кольонізації. Другі сягають до кінця 1929 і обіймають разом парцеляцію і військову кольонізацію. Між обома даними є подекуди значні ріжниці, так в поодиноких роках, як і в остаточнім висліді. Дані ті зіставляємо побіч себе на таблиці І., а в дальшому опираємося на цифрах мін. Станєвича тому, що обіймають більший протяг часу, та тому, що вони певніші, бо зібрані самим міністром, що якраз парцеляцію чотири роки сам переводив.

2. Дані до роду і кількости розданих парцель беремо з „квартальника"[1]). Обіймають вони роки 1920-27, та не обіймають цілого (виказаного в самім квартальнику) простору, що підпав парцеляції (замісць 324.397 га тільки 280.557 га). Ті дані зіставляємо на табл. II. та загально принятою в статистиці методою поширюємо їх на весь розпарцельований простір[3]). В той спосіб одержуємо приблизну кількість усіх наділених землею, та пересічні величини парцель.

3. Дані до поділу наділених землею після катеґорій беремо також з „квартальника". Поділ на безземельних, малоземельних, повноземельних і неселян, що для нас має другорядне значіння, ведений там від початку парцеляції (1920—27). Зате поділ на місцевих і замісцевих впроваджено щойно від 1924 р. За весь час парцеляційної діяльности (1920—27) виділюються також ґрупи „осадників", „жовнірів та інвалідів" і „двірської служби, робітників та урядників". Ті дані зіставляємо на табл. III. і поширюємо їх, на повне число наділених землею.

4. До військового поселення маємо дані до стану в день 1. І. 1923. в „Статист. місячнику"[4]). Дані ті відносяться до кількости поселенців і простору землі. Міністр Станєвич подає лиш число військ. поселенців до 1929[5]) та весь простір занятої на військове поселення землі[6]) у чотирьох східніх воєвідствах, та не каже, кілько із того запасу вже вичерпано. Тому і тут помагаємо собі статистичною методою.

5. Зовсім скупі матеріяли до поділу набувців після віроісповідань. Відносяться вони до рр. 1924—27, та обіймають не поодинокі, а цілі ґрупи воєвідств.

6. Подібно мається справа з даними до фінансової допомоги кольоністам. Дані ті відносяться до парцеляції взагалі, і на терені цілої Польщі. Дещо краща справа відносно фондів на військову кольонізацію[7]).

Заки перейдемо до теми, ще одна заввага: бажаючи, щоб наші висліди були якнайбільше стійні, будемо опиратися на тих цифрах,

---

[2]) Dr. Witołd Staniewicz: „Dwa lata pracy nad przebudową ustroju rolnego w Polsce 1928—1929)" у місячнику „Rolnictwo" t. II. zesz. 1—2. styczeń—luty 1930.

[3]) Так, що переносимо процентове відношення з рр. 1919—27 між кількістю набувців а кількістю розпарцельованої землі та між поодинокими родами творених парцель на весь простір розпарцельований в рр. 1919—29.

[4]) Miesięcznik Stat. t VI. r. 1923., стор. 446 і дальші.

[5]) O. cit. стор. 68.

[6]) O. cit. стор. 66: 259. 162 га землі.

[7]) Єдиним жерелом під тим оглядом є цитована вище розвідка Д-ра Станєвича, та друга його збірка: „O program agrarny w Polsce". Варшава, 1928.

ТАБЛ. I. СКІЛЬКІСТЬ ЗЕМЛІ (В ГЕКТАРАХ) РОЗПАРЦЕЛЬОВАНОЇ НА УКР. ТЕРІТОРІЇ В Р. 1919—29

Р І К	Полісся		Волинь		Львів[3])		Тернопіль		Станиславів		Разом		Ріжниця
	Дані з „Kwartalnika Statystycznego“[1])	Дані Мін. реф. ріль. Станевіча[2])	Дані з „Kwartalnika Statystycznego‘	Дані Мін реф. ріль. Станевіча	Дані з „Kwartalnika Statystycznego‘	Дані Мін. реф. ріль. Станевіча	Дані з „Kwartalnika Statystycznego‘	Дані Мін. реф. ріль. Станевіча	Дані з „Kwartalnika Statystycznego‘	Дані Мін реф. ріль. Станевіча	Дані з „Kwartalnika Statystycznego‘	Дані Мін. реф. ріль. Станевіча	
1919						359		1,187		2,024		3,570	3,570
1920					828	3,652	142	21,505		1,268	970	26,425	25,455
1921	4,958	3,916	13,119	27,901	7,972	12,073	7,332	28,126	1,285	17,084	34,656	89,100	54,444
1922	8,128	18,831	9,308	36,580	9,394	5,417	19,611	3,831	3,632	2,116	50,073	66,775	16,702
1923	4,245	19,073	11,449	40,635	10,027	9,414	27,159	2,593	6,380	1,785	59,260	73,500	14,240
1924	12.161	8,821	16,582	28,547	3,497	3,497	8,660	8,660	2,610	2,610	43,510	52,138	8,628
1925	10,370	15,966	8,011	8,902	3,571	4,105	4,420	4,610	1,313	1,333	27,685	34,916	7,231
1926	8,188	9,246	16,711	18,510	7,627	8.277	10,395	10,831	2,442	2,879	45,363	49,743	4,380
1927	20,565	22,349	19,021	21,471	10,728	9,537	8,765	9,061	3,801	3,806	62,880	66,224	3,344
1919—27	**68,615**	**98,205**	**94,201**	**182,546**	**53,644**	**56,331**	**86,474**	**90,404**	**21,463**	**34.905**	**324.397**	**462,391**	**137,994**
1928	23,359	23,359	31,974	31,974	7,999	7,999	10,416	10,416	5,799	5,799	79,547	79,547	—
1929	18,590	18,590	18,289	18,289	5,931	5,931	10,456	10,456	5,080	5,080	58,346	58,346	—
1919—29	**110,564**	**140,154**	**144,464**	**232,809**	**67,574**	**70,261**	**107,346**	**111.276**	**3 ,342**	**45,784**	**462,290**	**600,284**	—

[1]) Без військової кольонізації. [2]) Dr. Witołd Staniewicz: Dwa lata dalszej pracy nad przebudową ustroju rolnego w Polsce (1928—29); разом з військовою кольонізацією. — Warszawa, 1930. [3]) В тім 9 повітів зах. Галичини (польських).

Табл. II. Парцеляція і кольонізація за час від 1919—27) і 1919—29[2]) після родів і скількости створених парцель.

Воєвідство	Разом			Самостійні госп.			Доповняючі парцелі			робітн. ремісн. урядн. оселі			Посілля (кольонії)			на державні і самоуправні ціли ha
	ha	кількість набувців	на одного припадає ha	ha	кількість набувців	на одного припадає ha	ha	кількість набувців	на одного припадає ha	ha	кількість набувців	на одного припадає ha	ha	кількість набувців	на одного припадає ha	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Полісся:																
дані з 1919-27р.	62,457	9,604	6,50	34,758	2,652	13,10	26,847	6,784	3,95	94	142	0,66	344	23	15,0	414
°/₀ відношення	*100*	*100*		*55,65*	*27,61*		*42,98*	*70,63*		*0,15*	*1,48*		*0,55*	*0,24*		*0.66*
поширення на рр. 1919-29	**110,670**	**17,026**		**61,596**	**4,703**		**47,570**	**12,030**		**166**	**252**		**608**	**41**		**730**
Волинь:																
дані з 1919-27р.	88,132	26,821	3,29	46,239	5,590	8,27	40,058	20,120	2,00	899	1,076	0,83	465	35	13,3	471
°/₀ відношення	*100*	*100*		*52,46*	*20,84*		*45,45*	*75,01*		*1,02*	*4,01*		*0,53*	*0,13*		*0,53*
поширення на рр. 1919-29	**185,475**	**56,375**		**97,304**	**11,750**		**84,301**	**42,291**		**1,892**	**2,261**		**983**	**73**		**995**
Львів:																
дані з 1919-27р.	45,419	21,888	2,08	16,426	2,557	6,42	25,155	17,804	1,41	1,754	1,374	1,28	1,705	153	11,1	379
°/₀ відношення	*100*	*100*		*36,17*	*11,68*		*55,38*	*81,34*		*3,86*	*6,28*		*3,75*	*0,70*		*0,83*
поширення на рр. 1919-29	**70,261**	**33,861**		**25,416**	**3,955**		**38,916**	**27,544**		**2,712**	**2,125**		**2,634**	**237**		**583**
Тернопіль:																
дані з 1919-27р.	66,430	27,054	2,46	31,745	5,491	5,78	29,561	20,025	1,48	2,048	1,459	1,40	1,829	79	23,1	1,247
°/₀ відношення	*100*	*100*		*47,78*	*20,30*		*44,50*	*74,01*		*3,08*	*5,39*		*2,75*	*0,29*		*1,88*
поширення на рр. 1919-29	**111,276**	**45,319**		**53,175**	**9,202**		**49,523**	**33,545**		**3,427**	**2,442**		**3,060**	**130**		**2,091**
Станиславів:																
дані з 1919-27р.	18,119	9,002	2,01	6,731	1,162	5,80	9,366	6,948	1,35	573	337	1,70	1,281	555	2,3	168
°/₀ відношення	*100*	*100*		*37,15*	*12,91*		*51,69*	*77,18*		*3,16*	*3,74*		*7,07*	*6,16*		*0,92*
поширення на рр. 1919-29	**45,784**	**22,755**		**17,010**	**2,938**		**23,669**	**17,565**		**1,447**	**851**		**3,237**	**1,401**		**421**
Разом																
дані з 1919-27р.	280,557	94,366	2,97	135,899	17,452	7,80	130,987	71,681	1,80	5,368	4,388	1,20	5,624	845	6,6	2,679
поширення на рр. 1919-29	**523,466**	**175,335**		**254,501**	**32,548**		**243,979**	**132,975**		**9,644**	**7,931**		**10,522**	**1,882**		**4,820**
Військ. коль.	**76,818**	**4,547**	**16,9**	**76,818**	**4,547**	**16,9**										
Разом 1919-29	**600,284**	**179,883**	**3,34**	**331,319**	**37,095**	**8,90**	**243,979**	**132,975**	**1,80**	**9,644**	**7,931**	**1,20**	**10,522**	**1,882**	**6,6**	**4,820**

[1]) Лиш відносно простору, узглядненого у відповідних таблицях квартальника (замість 324,397 ha лиш 280,557 ha) — [2]) Поширення даних з 1919—27 р. на весь простір розпарцельованої в р. 1919—29 землі, на основі процентового відношення.

Табл. III. Парцеляція і кольонізація за час від 1924—27 (згл. 1919—27)[1]) і 1919—29[2]) р. після катеґорій набувців.

Воєвідство	Разом			Безземельні		Малоземельні		Повноземельні		Неселяне		В тому спеціяльні катеґорії				
	Разом[3])	місцевих	замісцевих	Разом	в тому замісцевих	Разом	в тому замісцевих	Разом	в тому замісцевих	Разом	в тому замісцевих	Роки	на загальну кількість	інвалідів і жовнірів	робітників, служби двір. урядн.	поселенців (кол.).
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Полісся:																
дані з 1924-27р.	7,630	6,942	688	1,812	534	5,062	109	644	36	112	9	1919—27	9,746	20	84	301
°/₀ відношення	*100*	*90,98*	*9,02*	*23,75*	*7,00*	*66,34*	*1,43*	*8,44*	*0,47*	*1,47*	*0,12*		*100*	*0,21*	*0,86*	*3,09*
поширення на рр. 1919-29	**17,026**	**15,490**	**1,536**	**4,044**	**1,192**	**11,295**	**244**	**1,437**	**80**	**250**	**20**			**35**	**147**	**526**
Волинь:																
дані з 1924-27р.	20,594	19,551	1,043	3,418	657	13,397	110	3,043	59	736	217	1919—27	26,688	181	606	1,708
°/₀ відношення	*100*	*94,94*	*5,06*	*16,60*	*3,19*	*65,05*	*0,53*	*14,78*	*0,29*	*3,57*	*1,05*		*100*	*0,68*	*2,27*	*6,40*
поширення на рр. 1919-29	**56,375**	**53,522**	**2,853**	**9,358**	**1,798**	**36,673**	**300**	**8,332**	**163**	**2,012**	**592**			**382**	**1,280**	**3,608**
Львів:																
дані з 1924-27р.	14,016	13,259	757	1,539	291	11,323	374	579	66	575	26	1919—27	21,884	335	256	1,006
°/₀ відношення	*100*	*94,60*	*5,40*	*10,98*	*2,08*	*80,79*	*2,67*	*4,13*	*0,47*	*4,10*	*0,18*		*100*	*1,53*	*1,17*	*4,60*
поширення на рр. 1919-29	**33,861**	**32,031**	**1,830**	**3,718**	**704**	**27,357**	**905**	**1,398**	**159**	**1,388**	**62**			**518**	**396**	**1,556**
Тернопіль:																
дані з 1924-27р.	17,951	16,712	1,239	2,975	366	13,764	785	1,041	88	171	—	1919—27	27,128	302	224	172
°/₀ відношення	*100*	*93,17*	*6,83*	*16,58*	*2,04*	*76,67*	*4,31*	*5,80*	*0,49*	*0,95*			*100*	*1,11*	*0,82*	*0,63*
поширення на рр. 1919-29	**45,319**	**42,222**	**3,097**	**7,514**	**921**	**34,746**	**1,953**	**2,629**	**223**	**430**	—			**504**	**374**	**287**
Станиславів:																
дані з 1924-27р.	6,487	6,086	401	719	103	5,310	252	431	43	27	3	1919—27	8,995	102	162	369
°/₀ відношення	*100*	*93,82*	*6,18*	*11,08*	*1,58*	*81,86*	*3,89*	*6,64*	*0,66*	*0,42*	*0,05*		*100*	*1,13*	*1,80*	*4,10*
поширення на рр. 1919-29	**22,755**	**21,349**	**1,406**	**2,521**	**359**	**18,627**	**885**	**1,511**	**151**	**96**	**11**			**258**	**410**	**933**
Разом																
дані з 1924-27р.	66,678	62,550	4,128	10,463	1,951	48,856	1,630	5,738	292	1,621	255	1919—27	94,441	940	1,332	3,556
поширення на рр. 1919-29	**175,336**	**164,614**	**10,722**	**27,155**	**4,974**	**128,698**	**4,287**	**15,307**	**776**	**4,176**	**685**			**1,697**	**2,607**	**6,910**
Військ. посел.	**4,547**		**4,547**	**4,547**	**4,547**											
Разом	**179,883**	**164,614**	**15,269**	**31,702**	**9,521**	**128,698**	**4,287**	**15,307**	**776**	**4,176**	**685**					

[1]) Урядові дані дотичать лиш 4 років для звичайних і 9 років для спеціяльних катеґорій. Тому для останніх подаємо іншу загальну кількість набувців (ближену до поданої на табл. II.) — [2]) Поширення даних з 1924—27 (згл. 1919 — 27) рр. на повне число набувців в рр. 1919—19, на основі процентового відношення. — [3]) Стан з 1919 —29 гляди табл. II. рубр. 3.

які подає нам урядова статистика та із них добуватимемо науковою статистичною методою ті висліди, яких прямо із статистичних даних не дістаємо. Метода ця — річ ясна — не дає зовсім докладних даних, але відхилення від фактичного стану звичайно невеликі. Звісна річ, що урядові дані не мусять бути вірні — а тоді можливість похибки значно більша. Всеж таки краще опертися на них, ніж на чистих припущеннях.

Та при користанню з даних сухої статистики будемо узглядню-вати також і ті фактичні обставини, серед яких переводилась парцеляція. Тоді щойно матеріял, зібраний з урядового видання, набере реальної вартости. У дальшому постараємося дати відповідь на питання: 1. скільки осіло на наших землях кольоністів, 2. яка є пересічна величина відданих їм господарств та скільки зайняли землі, 3. в якому відношенню наділено землею український та чужий елемент при переводженню парцеляції і кольонізації, 4. яка була фінансова допомога кольоністам та 5. кольонізаційні пляни на будуче.

I. Кількість кольоністів. Парцеляція та кольонізація це дві сторінки земельної реформи, започаткованої законом з 15. VII. 1920, доповненим 17. XII. 1920 р. (військова кольонізація) та зміненим 28. XII. 1925 р. Кольонізація наших земель виступає у двох видах: 1. військового поселення і 2. цивільного поселення.

1. Військове поселення переводиться на основі закона з 17. XII. 1920. в прикордонній полосі при східній границі Польщі у чотирьох воєвідствах. На українських землях виступає воно на Поліссю та Волині. Загалом перейняла держава на ціли цієї кольонізації 259.162 га землі. Дальше перебирання маєтків на цю ціль спинено законом з 24. III. 1923 р. До року 1929 осаджено на Полісю **1.296,** на Волині **3.251,** разом **4.547** родин військових поселенців.[8]) Рахуючи на родину одного кольоніста пересічно лиш 4 особи[9]), дістаємо 18.188 осіб, що наплили на північно-західні українські землі, з нагоди тої кольонізації.

2. Цивільна кольонізація переводиться при нагоді примусової парцеляції поміщицьких маєтків по думці згаданих вище законів про земельну реформу. Парцеляцію маєтків переводять або самі поміщики, або управнені до цього установи, або врешті земельні уряди (останні лише на Волині і Поліссю). Урядова статистика нотує її у трьох рубриках: 1. при поділі після родів і кількости створених парцель (гляди табл. II. рубр. 14—16), 2. при поділі після катеґорій наділених землею, як „замісцеві" (гл. табл. III. рубр. 4, 6, 8, 10, 13) та 3. при поділі на „спеціяльні катеґорії" (гл. табл. III. рубр. 15, 17, а почасти 16). Цифри ці зовсім незгідні між собою. Найнищі — перші, середньо високі — треті, найвищі, а заразом найпевніші — другі, дарма, що маємо їх щойно від 1924 р. Що перші зовсім невірні, вказує на це хочби факт, що в тернопільськім воєвідстві начислено за час від 1919—27 р. всього 79 „осад" на 1.829 га, тоді, як в тому воєвідстві у рр. 1921—23 кольонізація велась на велику скалю так, що повстали тоді численні збірні кольонії. Тому опираємося виключно на другого

[8]) W. Staniewicz: „Dwa lata"... ст. 68.

[9]) Низький множник беремо тому, що значна їх частина — це відносно молоді люде.

рода даних. Звертаємо увагу, що наші перечислення роблені на основі стану з рр. 1924—27, отже років, в котрих кольонізаційна горячка, що панувала на наших землях в рр. 1921—23, вже пристигла. Тому цифри, які подаємо нище в ніякому разі не за високі. Кольоністів тих після наших обчислень осіло[10]):

на Поліссю	1.536
на Волині	2.853
у воєв. львівськ.	1.830
у воєв. тернопільськ.	3.097
у воєв. станиславів.	1.406
Разом родин	**10.722**

Рахуючи на одну родину пересічно 5.5 особи, дістаємо у висліді 58.971 осіб.

Разом військове і цивільне поселення сровадило на наші землі 77.159 осіб польської народности.

II. Пересічні господарства та простір землі відданої польським поселенцям.

1. Військове поселенння. Після стану з 1. I. 1923 р. було:
на Поліссі 991 військ. поселенців на 22.544 га землі, тобто на 1 посел. припадало 22.75 га.
на Волині 3.104 військ. поселенців на 45.196 га землі, тобто на 1 посел. припадало 14.56 га.

Від 1923 року військове поселення, дещо припинилось, головно з причини браку фондів на відшкодування тим, яких ґрунта держава зайняла, і яким після ухвали польської коституції і кількох вироків Найвищого Суду мусіло бути заплачене відшкодування. Це очевидно припинило щедре роздавання землі і на рік 1929 кількість кольоністів зросла незначно. Знаючи пересічний простір землі, відданої одному кольоністові, легко обчислити приблизний простір землі, відданої за весь час під військову кольонізацію:

на Поліссю осіло 1296 військ. посел., на 1 пересіч. 22.75 га; разом 29.484 га.
на Волині осіло 3251 військ. посел., на 1 пересіч. 14.56 га; разом 47.334 га.
Разом **4517** військ. посел. осіло на **76.818** га. землі.

2. Цивільне поселення: Дещо тяжче обчислити простір землі, занятий цивільним поселенням. Виступає, що правда, у „Квартальніку статистичнім“ простір, відданий під „осади“ — але число тих „осад“ значно менше, як число поселенців (порівняй числа в табл. II. рубр. 15 і табл. III. рубр. 4). Тут пересічна величина господарства, відданого поселенцеві, виносить 11,1 га до 23,1 га. (Значно менша величина „осад“ у Станиславівщині є на нашу думку вислідом непорозуміння). Немає сумніву, що поселенцям із заходу віддавано самостійні господарства, а не доповняючі парцелі, хочби вони у себе на Заході мали вповні вистарчаюче господарство. Доповняючі парцелі призначувано виключно для місцевих селян. Спроваджені мусіли дістати самостійне господарство і то з приділом землі вище пересічного. Мимо цього, щоб не опирати вислідів на крихких основах, приймаємо за основу обчислень пересічі, які ми дістали з наших обчислень для самостійних господарств (табл. II. рубр. 7). І так:

[10]) Гл. Табл. III. рубр. 4.

на Полісю осіло	цив. пос.	1.536	з перес. прид.	13.10 ha;	разом на прост.	20.122 ha
на Волині осіло	цив. пос.	2.853	з перес. прид.	8.27 „	„ „ „	23 594 ha
у воєв. Львів.	„ „	1.830	„ „	6.42 „	„ „ „	11.749 ha
у воєв. Тернопіль	„	3.097	„ „	5.78 „	„ „ „	17.901 ha
у воєв. Станисл.	„	1.406	„ „	5.80 „	„ „ „	8.154 ha
Разом землі:		10.722	поселенчих родин осіло на			81.520 ha

Як бачимо з наших обчислень мінімум землі, яка дісталася у руки чужих поселенців, військових і цивільних виносить **158.338** га, або 26.4% усеї розпарцельованої на нашій територіі землі[11]).

III. Перейдемо тепер до третього питання: скільки загалом землі перейшло у польські і інші неукраїнські руки, а скільки дісталося нашому народові. Треба передовсім підчеркнути, що з решти 441.946 га значна частина попала у руки місцевих поляків. Щоб і під тим оглядом дістати ясний погляд, придивімся, як представляється відношення наділених землею під оглядом віроісповідань. В роках 1924—27 було між наділеними землею (без військового поселення):

	У схід. воєвідствах[12]):	У півд. воєвідствах[13]):
всіх поселенців	55.457	48.028
в тому: римо-католиків	18.766	26.324
православних і гр.-кат.	35.281	20.187
інших	1.410	517

З загального числа припадає в східних воєвідствах на білорусько-литовські землі 27.233 набувців, в полудневих 8.574 на краківське воєвідство. Питання, скільки в тих числах треба почислити римо-католиків, розвяжемо також обережною статистичною методою. У двох білорусько-литовських воєвідствах живе після статистики з 1919/21 рр. 524.000 римо-католиків, на Поліссю і Волині 235.000. В тім-же відношенню ділимо загальну суму римо-католиків (18.766) і дістаємо для наших земель число 5,671 римо-католиків. У краківському воєвідстві польське населення виносить 93% усеї людности, тому з загального числа поселенців кругло 8.000 припаде там на римо-католиків, а на наші землі остає 18.324 римо-кат. По переведенню відповідного розподілу інших віроісповідань дістанемо такий приблизний образ поділу наділених землею після віроісповідань (гл. табл. на ст. 106):

Бачимо, що з загального числа наділених землею припадає 37,7% на римо-католиків, 60.6% на греко-католиків і православних, а 1.7% на інші віроісповідання. Колиб далі користати з польської статистики, яка числить на наших землях більше Поляків як римо-кат., то відношення для нас булоби ще гірше. Та цього не зробимо, вважаючи, що віроісповідання на наших землях майже покривається з національною приналежністю.

---

[11]) Всі наші дотеперішні і дальші обчислення обіймають ціле львівське воєвідство разом з 9 зах. чисто поль. повітами. Переведена у тих повітах царцеляція обняла 11.515 га, отже нецілих 2 проц. усього простору, узглядненого нами.

[12]) Виленськім, новгородськім, поліськім і волинськім.

[13]) Краківськім, львівськім, станиславівськім та тернопільськім.

ЗЕМЛІ		Разом	%	рим.-кат.	%	гр.-кат. і прав.	%	інших	%
Полісся і Волинь	1924—27	28.224	100%	5 671	20·09	21.833	77·35	720	2·55
	1919—29	73.401		14.746		56 783		1.872	
Гал.-укр. землі	1924—27	38.454	100%	18.324	47·65	19.713	51·26	417	1 09
	1919—29	101.935		48.572		52.252		1.111	
Разом	1919—29	175.336		63.318		109·035		2.983	
Військове поселення		4.547		4.547					
Разом		179.883	100%	67.865	37·7	109.035	60·6	2.983	1·7

Перейдім тепер до обчислення простору, який припав поодиноким ґрупам. Військові та цивільні поселенці, з малими виїмками, — поляки. Приділи землі для них знаємо. Приділи для поодиноких ґруп парцелянтів обчислимо докладно після пересічі наділів, приймаючи, що ріжниць у величині наділу не роблено. Дістаємо (гляди табл. IV):

Щоби одержати кращий перегляд вислідів польської кольонізаційної і парцеляційної акції, переставимо осягнені висліди у більш переглядний спосіб. Дістанемо тоді, як остаточний вислід, таку картину (гляди табл. V):

Бачимо, що більше як четвертина (26.4%) розпарцельованої досі землі на українській території припала польським поселенцям; майже половина (46.7%) перейшла в руки Поляків. 67.865 польських родин зискало тут землю, в тому 15.269 родин спроваджено із Заходу. Найдуще поселення завважуємо на Поліссю та Волині (32.3% розпарцельованої землі), зате відносно менше землі перейшло там в руки місцевих поляків, тому, що польського сільського населення на Волині та Поліссю майже немає.

Та наші обчислення подають лиш мінімум простору, що дістався в польські руки і мінімум скількости польських поселенців і взагалі поляків, наділених землею. Бо треба тямити, що крім військового поселення, інші дані перечислені на основі стану з 1924—27 років, отже стану з літ, у яких кольонізаційна хвиля значно ослабилась, — а далі, що підставою обчислення простору землі, відданої місцевим полякам, було заложення, що при наділах землі не роблено ніяких ріжниць між поляками і українцями. Тому, оцінюючи ті висліди, треба взяти під увагу два моменти: 1. Що в роках 1921—23 відбувалася на наших землях безпощадна кольонізація. Щоб не видавалося це наше твердження голословним, наведемо в ориґіналі слова б. міністра земельної реформи (в роках 1926—1930) д-ра Витовда Станєвича, висказані на засіданні сойму 9. лютого 1927[14]) відносно поселення в перших роках: „Proszę Wysokiej Izby, uważam, że największem nieszczęściem naszego osadnictwa były dwa momenty: przedewszystkiem to; że kierowano osadnictwo nie tam, gdzie zapas ziemi był, lecz często tam,

[14]) Dr. W. Staniewicz: „O program agrarny w Polsce“, стор. 74.

ТАБЛИЦЯ IV.

Воєвідства	Разом		кольонізація рим.-кат.				парцеляція									
			військова		цивільна		остало			рим.-кат		інші		гр.-кат. і правосл.		
	наділених	ha	наділених	ha	наділених	ha	наділених	ha	на[1]) ha	наділених	ha	наділених	ha	наділених	ha	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
I Полісся, Волинь	77,948	372,963	4,547	76,818	4,389	43,716	69,012	252,429	3,66	10,357	37,864	1,872	6,841	56,783	207,724	
II. Львів, Терн. Стан.	101,935	227,321			6,333	37,804	95,602	189,517	1,98	42,239	83,729	1,111	2,198	52,252	103,590	
Разом	179,883	600,284	4,547	76,818	10,722	81,520	164,614	441,946		52,596	121,593	2,983	9,039	109,035	311,314	

*) На одного припадає ha (гектарів)

ТАБЛИЦЯ V.

Віроісповідання	Полісся і Волинь				Львів, Тернопіль, Станиславів				Разом			
	наділених	%	простір	%	наділених	%	простір	%	наділених	%	простір	%
рим.-кат. кольоністи (війс. і цив.)	8,936	11,5	120,534	32,3	6,333	6,2	37,804	16,6	15,269	8,5	158,338	26,4
рим.-кат. місцеві парцелянти	10,357	13,3	37,864	10,2	42,239	41,4	83,729	36,8	52,596	29,2	121,593	20,3
Разом	19,293	24,8	158,398	42,5	48,572	47,6	121,533	53,4	67,865	37,7	279,931	46,7
гр.-кат. і правосл.	56,783	72,8	207,724	55,7	52,252	51,3	103,590	45,6	109,035	60,6	311,314	51,8
інші	1,872	2,4	6,841	1,8	1,111	1,1	2,198	1,0	2,983	1,7	9,039	1,5
Разом	77,948	100%	372,963	100%	101,935	100%	227,321	100%	179,883	100%	600,284	100%

gdzie skupienie ludności miejscowej było największe i głód ziemi najsilniejszy, a powtóre, że dawano ziemię przedewszystkiem jednostkom, może bardzo zasłużonym ale obcym, pozostawiając miescowych osadników bez uwzględnienia". 2. Що наділи поляків (місцевих) були значно більші від охлапів, киданих українському населенню для заспокоєння.

Зваживши вище сказане, можемо з цілою певністю зазначити, що не лиш простір відданий полякам, але і кількість наділених землею поляків взагалі, а поселенців (цивільних) зокрема, є значно вищі, як ті висліди, до яких ми дійшли.

IV. Фінансова допомога. а) На військове поселення. Військові поселенці одержували землю не за гроші, а за заслуги. Держава займила на цю ціль маєтки (разом 259.162 га) в прикордонній полосі, не думаючи спершу давати пошкодованим власникам відшкодування. Та по ухваленню конституції виявилося, що за маєтки треба буде заплатити, тимбільше, що покривджені вносили скарги до Найвищого Суду і Найвищого Адміністративного Трибуналу і процеси вигривали. Землі віддати було неможливо, бо осаджено вже на них військових поселенців. Дальше перенимання маєтків спинено, як знаємо, законом з дня 24. III. 1923 р. Довг держави з приводу вже перенятих маєтків виносив 1. IV. 1928 р. понад 100,000.000 зол. Половину з тих довгів рішено покрити довжними скриптами, другу половину облігаціями земельної ренти[15]). Та на тому не кінець. Треба було дати ще військовим поселенцям поміч на загосподарювання відданих їм парцель. Поміч ця зі сторони держави ішла у двох напрямках: кредиту і беззворотної допомоги. Від 1924 р. до 1. I. 1930 уділено їм[16]):

Короткореч. кред. на суму	12.025.313 зл.	беззворот. допомоги	
пільг кред. з спец. фонду	9.418.328 зл.	в будів. матер.	5.814.469 зл.
з Рільного Банку	4.783.000 зл.	беззвор. доп.	
		в транспорті	64.011 зл.
Разом кредиту	26.226.641 зл.	допомоги	5.878.680 зл

Повищі суми відносяться до поселення в цілости. Перечислім їх на простір і кількість поселенців на українських землях:

Держ. довг на 259.162 ha	100.000.000 зл.,	а на 76818 ha прип.	29.644.066
беззворотна державна допомога на 7.675 посел.	5.878.600 зл.	„ 4547	3.482.775
Кред. на 7.675 військ. пос.	26.226.641 зл.	„ 4547	15.537.554
Разом витрачено	132.105.321 зл.,	на наших земл. зл	**48.664.395**

Як бачимо витрати держави на військових поселенців на українських землях виносили досі загалом 48.664.395 зол., в тому 33.126.841 зол. дісталось поселенцям даром, 15.537.554 зол. в формі кредиту. На одного поселенця припадає кошт 10.703 зол., в тому 7.286 зол. в землі та допомозі, а 3.417 зол. в кредиті.

---

15) Dr. W. Staniewicz: „Dwa lata"... стор. 24.
16) Тамже стор. 80.

б) На цивільне поселення[17]). Цивільне поселення не виступає як окрема катеґорія у звідомленню б. міністра Станєвича про кредитову поміч при переводженню парцеляції. Цифри подані ним обіймають кредитову допомогу при парцеляції взагалі і на цілому просторі Польщі. Загальні ті цифри не дають ніякої підстави до виділення з них кредиту на поселення. Не знаємо, у якій мірі узглядню-вано, побіч поселення, потреби місцевих людей, так щодо кількости уділених позичок, як і щодо їх висоти. Знаємо вправді, що українське населення з тої допомоги майже не користало, та знаємо також, що користало з неї польське населення на терені цілої Польщі — не лиш на наших землях. Не маючи ніяких підстав, не беремося за ту роботу. Подамо лише загальні напрями кредитової допомоги та загальні суми.

а) Перший рід допомоги при парцеляції, це віддання державних ґрунтів населенню на довгоречинцеві сплати (5—41 літ) ратами на $5^{0}/_{0}$ опроцентування належної квоти. Того рода задовження супроти державного скарбу наділених державною землею на терені цілої Польщі виносило 1. I. 1930 р. 204.370.908 зол.

б) Парцелянтам приватних ґрунтів уділював позичок Державний Рільний Банк на купно ґрунту, а також, як доповнення, діставали управілєйовані парцелянти (поселенці на наших, білорусько-литовських та по-німецьких землях, жовніри і інваліди, і врешті урядники, робітники та двірська служба) кредит зі спеціяльного „Фонду допомог і пільгового кредиту“.

в) Незалежно від кредиту на купно ґрунтів уділював „Фонд Д. і П. Кр.“ довгоречинцевих позичок на загосподарювання.

Загалом кредитова допомога з державних фондів в р. 1924—27

виносила:	35.746.387 зл.
В роках 1928-29 уділено з „Фонду Д. і П. К.:	
на купно ґрунт. 4.993 поз. на суму 10.697.089 зл.	
на інвестиції 22.569 поз. на суму 41.337.875 зл.	
Разом на суму	52.034.964 зл.
Разом 1924—29	**87.781.351 зл.**

Як бачимо, поміч кредитова у всіх трьох напрямах виносила разом 292.152.259 зол. Значна частина тої суми пішла на поміч поселенцям на наших землях. Позатим видатну кредитову поміч ніс поселенцям Державний Рільний Банк в обсягу своїх завдань: загальної кредитової допомоги селянам. Можемо догадуватися, що поміч 10.722 цив. поселенцям не була менша, як поміч 4.547 військовим.

V. Та питання кольонізації на ствердженню фактичного стану не вичерпується. Остає побіч акції, переведеної в минулому — друга її сторінка: пляни на будуче. Годі їх поминути, бо хоч це пісня будуччини та вже підготовляється і грозить нам утратою кольосального простору земель. Є це ґрандіозний плян осушення Полісся в ціли поселення там 200.000 польських родин на 2.250.000 гектарів осушеної та змеліорованої землі. Лиш 750.000 гектарів призначується при тому на доповнення місцевих го-

[17]) Тамже стор. 73.

сподарств. Плян цей захоплює отже разом 3 міліони гектарів, з яких лиш 25% малоб дістатися в руки місцевих українських селян. Перші проби уже робляться: є вже зразкова фарма, переводяться роботи на 6.500 гектарах, є вже навіть зголошення охочих поселенців[17]).

На закінчення не завадить додати, що ославлена на весь світ пруська „Кольонізаційна Комісія“ за весь час своєї діяльности від 1886 до 1914 року, тобто за 28 літ, осадила на польській території всього кругло 22.000 родин на 300.000 га землі. Порівнуючи з тим висліди польської кольонізаційної акції за 10 перших літ, переконуємося, що кольонізація наших земель поступає зі значно більшим розмахом. **Д-р Роман Зубик.**

ШЛЯХАМИ КООПЕРАТИВНОЇ ДУМКИ.

Вибір з писань кооперативних письменників.

14. ШАРЛЬ ЖІД.

Про одну з прикмет кооперації: продаж за готівку.

Нас можуть запитати: чому ви добачаєте у готівковій продажі прикмету кооперації? Готівкове купно є часто дуже неприємна річ і не завсігди навіть можлива. Це може бути добра річ для богатих людей, котрі потребують тільки сягнути в кишеню по гріш. Коли-ж однак того вимагається від малої людини, то це те саме, якби зачинив йому двері склепу перед самим носом.

Це однак помилка і то фатальна! Навпаки, богата людина може собі позволити без особливої небезпеки на кредитові закупна, але бідний мусить їх обминати як вогню. Купування на борг означає для нього, що він впадає у залежність від купця, котрий його держить в руках, не випускаючи з рук, а це тому, щоби впихати йому свій зіпсований товар. Такий „біжучий рахунок“ затроює бідакові життя. І як цей рахунок біжить! З такою скорістю, що його ніяк не наздігнати. Кредит означає покусу до непотрібних видатків, які робимо з легкого серця, бо купець „не вимагає грошей“, приписуючи тільки одну чи кілька позицій у книжці. Це значить, що купцеві треба вичищувати його склеп з усякої тандити, бо ніхто з довжників не відважується пожалітися або піти куди інде. Хто має довги, той, як відомо, належить до вірителя. Хто їсть позичений хліб і одягається у незаплачену одежину, подібний до людини, що живе з милостині; він носить на шиї ланцюг. Як тільки купець зачне показувати своє невдоволення, з того моменту починається соромливе життя, зачинається ходження тайком такими улицями, щоби борони Боже не проходити біля склепу вірителя. В день, коли довг зачинає ставати скандалом, довжник потаємно переноситься в іншу сторону, у другу дільницю міста — взагалі намагається спрятати свою особу, як той злодій — і він ним є у дійсности. Він паде морально все нище, це вже зруйнована людина!

[17]) W. Staniewicz: „Dwa lata“... стор. 39—42.

Цей стан грозить небезпекою. Безліч купців, особливо сільських, визискує населення у безсовісний спосіб таким продаванням на борг. Вони розпихають величезні маси товару по високих цінах у формі малих, на многі літа розложених рат. Це зоветься „продажю на рати", або на сплати. Коли-ж потім прийде момент, що робітник чи інший бідняга не має з чого заплатити припадаючої квоти, тоді приходить секвестр, всі ним уже заплачені рати пропадають.

Зате купування за готівку означає незалежність і вільність. Ось вам товар, а тут ваші гроші; одно за друге. Ніяких довгів, бо довги це одна з форм невільництва!

Кажуть: робітник не годен платити готівкою, бо сам він одержує свою заплату що 14 днів. Про мене, допустім, що в цім випадку можна-б йому вийти на стрічу двотижневим кредитом*). Але це є одна з найбільших заслуг кооперації, що добрим прикладом других членів та своїм власним моральним натиском кооператива привчає людей до того, щоби нічого не купували, на що не мають грошей у себе в кишені.

Це в рівній мірі здорова як і мужня привичка!. (З книги „Le Coopératisme". Ed. 5. 1929).

15. Чому зиск мусить загинути**).

Стремління до зиску є сьогодня ще головною движучою силою цілої господарської діяльности, навіть майже всіх суспільних взаємин. З тої причини можна приняти, що усунення цеї движучої сили змінилоб наші життєві умови, а навіть характер нашої цивілізації.

Що за наївність одначе припускати — так нам можуть сказати — що стремління до зиску моглоб колись счезнути з лиця землі! Хіба люде стануть коли ангелами?

Очевидно, ні. Але й ніхто не заперечить, що погоня за зиском перестане існувати, як тільки не буде більше нагоди й можливости доброблення зисків.

Що більше, коли розглянемося у теоріях економістів ріжних напрямків, не тільки у писаннях соціялістів та кооператорів, то найдемо там це припущення про загибіль зиску і то навіть у теоріях клясичних авторів, отже майже у всіх школах. Можна сказати навіть більше, що це є єдина точка, що до якої існує згода всіх. Хоч як дивне це твердження, то його навіть легко доказати.

*) Кредитування, на наш погляд, можна допустити також тоді, коли кооператива продає членам меблі і іншу домашню обстановку, при урядженні мешкань. Але найкраще, коли для таких виїмкових випадків заснується побіч споживчої кооперативи ще друга, кредитова, котра позичає своїм членам потрібні на такі закупна квоти. — Ред.

**) З книжки „Le coopératisme", 5. вид. нім. переклад „Der Kooperatismus" Гальберштадт 1929, розділ восьмий: „Усунення зиску" § 2. „Зиском" Ш. Жід називає нетрудовий заробіток, що його ховає у кишеню к о ж н и й, х т о п р о д а є т о в а р вище коштів продукції, користуючись прихильною нагодою і примусовим положенням купуючого. Це розуміння зиску є безумовно за вузьке, бо джерелом нетрудового заробітку може бути крім продажі товарів також продукція (недоплата робітникам) і кредит (позичкова лихва). — Ред.

Загляньмо наперед до вчення ліберальної школи суспільної економії. Вона вірить в необмежене поширення конкуренції аж до того дня, коли буде здійснена до останніх границь. Того дня — так кажуть ліберальні економісти, прим. де Молінарі, счезнуть усі слабости, що їх приписують системі вільної конкуренції, а які властиво не в ній лежать, лише у несправному функціонуванні тієї системи.

Вправді ми не поділяємо цеї думки, але припустім, що конкуренція одного красного дня зістала здійснена вповні. Що тоді наступилоб? — Загинув би зиск.

Бо наслідком конкуренції є знижування цін товарів до межі коштів виробництва; вона усуває цю накидку, цей додаток, котрий зовуть зиском. Це стара і всіма визнана економічна правда, зрештою відома всім торгівцям і промисловцям.[2])

„Тут годі щось заробити, конкуренція за велика“ — це є фраза, яку раз-враз чується у щоденному житті.

Зрештою існує економічний закон, дуже добре відомий усім економістам, Карлові Марксові так само, як Павлові Лєруа-Боліє, так званий „закон падаючої норми зиску“, котрий на їх погляд має силу в усіх країнах. Згідно з тим законом — розмір зиску має тенденцію триматися якоїсь межі. Хоча нас математики й учать, що проґресія може в безконечність наближатися до зера, не доходячи до нього ніколи, то таке зявище, якщо воно існує справді, дає нам новий доказ правдивости нашої думки про відмирання зиску.

Перейдім до кооперативного вчення. Що таке споживча кооператива? Обєднання споживачів, котрі, не бажаючи далі давати дарунків продавцям хліба, кави, цукру і т. д., обєднуються для того, щоби закуповувати для себе ці товари, по ціні власних коштів і в той спосіб знівечити прибуток продавців, або його — що на одно виходить — покласти у свої власні кишені. Товари в кооперативі продаються на загал по тих самих цінах, що в купців; але ріжниця між продажньою ціною і власними коштами повертається назад до членів у формі товарових зворотів. В той спосіб зиск повертає до покупця, котрий до його появи причинився. Природа і походження зиску тут, як на долоні.

В тій мірі, які росте споживча кооператива, вона не обмежується до самої тільки гуртової торгівлі — вона приступає до виробництва, щоби одержувати потрібні їй товари по цінах продукції. Таким чином, усунувши прибуток торгівця, вона робить те таме з прибутком продуцента. Споживачі стають своїми власними торгівцями і продуцентами, щоби не збогачувати ні одних ні других.

Тому найкращою дефініцією споживчої кооперативи — зрештою так само це відноситься і до всіх інших родів кооператив: продукційних, кредитових, будівельних — буде: це є обєднання з метою ударемнення зиску. Але що-ж тоді оставляє кооператива капіталові? Цілком просто — те, що нині капіталіст дає робітникові: право на життя, амортизацію і опроцентування, це є те, що потрібне і достаточне для того, щоби капітал міг існувати і відновлюватися — подібно як робітникові „мінімум екзистен-

---

[2]) Математична школа, особливо Вольрас, твердить, що „нормальна ставка зиску є зеро“. Під „нормальним“ станом вона розуміє стан вповні переведеної вільної конкуренції.

ції“ дає можливість існувати і продовжувати своє існування.[3]) Це була зрештою основна точка програми Оуена, котрого з повним правом вважають батьком кооперації.

Отже нема права казати, що усунути зиск, неможливо. Навпаки — це є умова для злиття обох форм господарювання, котрі зрештою стоять рішучо проти себе: абсолютної свободи конкуренції і повного спільництва (співробітництва, кооперації). Це є подиву гідний і многомовний збіг обставин — коли поглянути, як ці дві на позір такі ріжні дороги суспільного розвитку приводять буквально до тої самої мети, все одно якими стежками обі ці дороги мандрують. Яка-б не була майбутність, доля прибутку є рішена! Прощавай на віки, прибутку!

Не дивлячись однак на те все, що я сказав, я є свідомий того, що таке твердження — що прибуток так само у чисто кооперативній господарці, як також при повній свободі конкуренції зійде до зера — викличе счудовання.

Перші захитають головами торговці. Вони говоритимуть: це нонсенс, неможлива і несправедлива річ! Коли не булоби більше зиску, не булоби ніякого підприємства, ніхто не заложивби ніякого підприємства там, де не може нічого заробити; крім того булоби взагалі несправедливо, колиб підприємці працювали задармо.

Однак ті, від кого виходить цей заміт, забувають те, що ми сказали трохи вище, а саме, що винагорода за працю самого підприємця та за вклад його капіталу міститься вже між коштами виробництва (згл. повинна там бути вчислена), отже знесення зиску колиб наступило не доторкалоб цієї справи. Коли підприємець в самій річи: 1. одержує заплату за свою керуючу працю і 2. побирає процент на капітал та його амортизацію — то яким правом він може жадати ще щось більше якийсь зиск, понад те? На якій правній основі він може спертися. І якщо котрась нова господарська система, хай це буде абсолютна свобода конкуренції або кооперація, відбирає у нього цей додатковий бариш, то яке він має право жалуватися на це? Безумовно, він втрачає зиск, котрий тягне зі свойого монополю, та йому остає потіха, що і других постигло те саме, що його: що мусить жити тільки з праці своєї та з доходу від свого капіталу.[4])

---

[3]) На жаль не все. Викидаючи робітників тисячами на вулиці, капітал не проявляє ніякого заінтересування їхньою долею. — Перекладчик.

[4]) Правильна з теоретичного погляду аналіза проф. Жіда в тім місці недоведена до повного закінчення і це є слабе місце цілої арґументації. Підприємець може радо згодитися на пропоновану йому тут методу калькуляції, не втрачаючи нічого зі свойого зиску. Треба тільки між „коштами виробництва“ (правильніше: між „власними коштами“ взагалі), поставити титулом винагороди праці самого підприємця, як керовника, таку суму, котра включалаб в собі і бажану квоту зиску! Тоді на папері вийде, що зиску нема ніякого, покрито лише власні кошти, а в дійсности підприємець одержав свій зиск. Річ отже в тім, як, якою квотою має бути гонорована і калькульована праця керовника-власника. Цей момент пропустив проф. Жід у своїй аналізі. — Проблема оплати керуючої праці не така легка до розвязання; її вирішує звичайно життя на основі „відношення сил“ в суспільстві, рідше на основі суспільної етики. Справедливість говорить, що оплата праці управителів-власників не повинна відбігати від пересічі платень умових працівників взагалі. Це очевидно, чисто теоретична засада, на яку добровільно не погодиться ні один підприємець. Тому практично вирішить це питання тільки життя, покликуючи на місце дорого працюючих приватних підприємств — підприємства суспільні, головно кооперативні. — Перекладчик.

Хіба-ж нема (не згадуємо вже про кооперацію) таких промислових спілок, котрі існують, хоч не дають дивіденди? Компанія, котра існує і продукує, хоч не дає дивіденди, це те саме, що підприємець, котрий живе і продукує, хоч не одержує прибутків.

А страт не рахуєте? — скажуть мені люде інтересу. Я про це не забуваю, про це я говорив — уже при розділі про забезпечення, але кажу, що: 1. забезпечення від втрат при добрім рахівництві вкалькульовується при обчисленні власних коштів, 2. приймаючи, що наступить рівновага між продукцією і споживанням — до чого власне стремимо — страти будуть прямо виключені; вони счезнуть в той-же час і з тих-же причин, що й зиск, так само, як на морі після бурі зникають доли і пропасти між хвилями з тою хвилиною, коли вспокоюються хвилі. **(Перекл. К. Коберський).**

---

16. В справі сучасної господарської кризи і знижки цін.

Хочу звернути увагу кооператорів на знижку цін. Знаєте, що економісти предсказують довготревалу депресію, і я думаю, що це поважна справа.

Знаєте, що завданням кооператив, яке вони все розуміли, є гальмувати ріст цін тоді, коли приватна торгівля їх жене у гору. В міру того, як це їм вдається, кооперативи ростуть числом членів і здобувають симпатії.

Але в час знижки? Чи мали-б її здержувати, щоби запевнити сталість цін? З теорет. точки погляду, це може булоб не зле, але напевно це була-б зла політика. Навпаки, ролю затримувача знижки треба оставити приватній торгівлі, що вона й радо робить.

Але кооперація мусить безумовно виступити проти цієї занадто розповсюдненої думки, що причиною знижки цін є надпродукція. — Один анґл. економіст писав недавно: „Знижка цін сирівців — це правдива світова катастрофа. Всього є забогато“. Отож ні! Всього не є забогато. Не є забогато збіжа, хліба. Є тільки споживачі,*) котрі не мають досить на свої потреби. — Не можу згодитися, що зріст виробництва, це світова катастрофа. Катастрофою є низька закупочна сила споживачів. — Чи-ж не є насміхом над людьми, коли їм кажуть, що всього є забогато, що вони живуть у надмірі? Є стара приповідка, що містить вічну правду: від прибутку голова не болить. Так каже мудрість народів, нераз правдивіша від мудрости економістів.

Так, зню і я небезпеку знижки цін; це є безробіття. Його мав на думці названий економіст, коли осуджував спад цін. Але способом проти безробіття є якраз піднесення закупної сили населення. Домагаймося отже для нього права на обильність. А для наших кооператив — права на розділювання цієї обильности.

(З промови на ост. Кооп. Конґресі у Франції).

---

*) Ми-б сказали взагалі: „є населення, котре і т. д.“. Це в нічім зрештою не ослаблює сили глибоких думок проф. Жіда. — Ред.

ГОСПОДАРСЬКА ХРОНІКА.

„Ножиці“ досягли небувалих розмірів! Кошти крізи в Польщі платить масово селянство (і та частина робітництва, що втратила працю). Після обчислення Інституту Досліду Конюнктури індекс гуртових цін рільних продуктів у грудні м. р. в Польщі впав на 63,2 (1927 р. = 100), зате індекс промислових цін в роздрібі, порівнюючи з 1927 піднісся аж на 111,3! (Це наслідком „благодатної“ діяльности торговельних посередників).

Цікаве однак при тім, що індекс промислових виробів в гурті знизився зі 100 на 87,8. Як могли ціни в детайлю піти в гору, тоді як гуртові падали — це чудо можна зрозуміти, тільки беручи на увагу діяльність картелів і торгов. концернів та анархію в торговельних відносинах у Польщі.

Так легкодушно експериментують „господарські сфери“ на незорганізованих споживачах і масі дрібних хліборобів. (Р. П. Ґ.).

Ріжниця (маржа) між цінами збіжа і муки — джерело дорожнечі і високих цін хліба. В лютні 1931 р. млинарська маржа для житньої приписової муки, при ціні муки 33.50 зл., а жита — 18.50 зл., виносила 15 зл., ц. то 80 проц. понад ціну жита; для пшеничної муки при цінах 55 зл. і 23.50 зл. маржа рівняється 31.50 зл. ц. то виносить 133 проц. понад ціну пшениці. Пекарська маржа для житного петльованого хліба при цінах хліба і муки 38 зл. і 33 зл. виносила 5 зл., т. то не цілих 15 проц. понад ціну муки, а для пшеничних булок та сама маржа при цінах булок 99 зл., а муки 55 зл. рівнялася 44 зл., ц. то 88 проц. понад ціну муки.

Знижка ціни хліба, про котру більше говориться і пишеться, ніж вона відчувається, торкнулася тільки житнього петльованого хліба та булок і виносила в детайлі 1 гріш.

„Бігання довкола миски з горячою кашею“. Народня пословиця взяла за предмет сатири людину, котра буде без кінця бігати кругом справи, не маючи відваги зачепити її основи („встромити палець у кашу“). Ця приповідка нагадується, коли читати безконечні виводи у польських фахових економічно-торговельно-промислових пресових органах на тему сучасної крізи. „Треба-би знизити ціни промислових виробів, добра булаб це річ, це майже одинокий вихід“ — так бігає дамка туди й сюди, але „зробім це“ — того не хоче ніхто сказати (із заінтересованих кругів). Платень знижувати годі, бо і так вони на одному з останніх місць у світі, зисків зменшити очевидно не хочеться; дехто несміливо пробомкне про податки — але тут-же мовкне, бо „вища рація“ приказує мовчати.

І так стоїмо на місці.

Як стоять ціни промислових сирівців у Польщі і закордоном і чи можлива знижка фабрикатів? Стан гуртових цін був в злотих:

	1. I. 1931	1927
вугіль гор. шл. 1 т.	38,50	32,60
бавовна 1 кґ.	2.57	4,33
вовна австр. 1 кґ.	11,00	21,00
вовна арґ. 1 кґ.	8,37	21,12
сире залізо 1 тона	220,00	207,00
олово 100 кґ.	66.06	106,00
цина 100 кґ.	600.00	1460,00
цинкова бляха 100 кґ.	98.00	149.00
нафта раф. 100 кґ.	77.00	66.00
цемент 100 кґ.	7,70	6.80
шкло 1 м²	4.60	5,10
шкіри худобячі сирі 1 кґ.	1.50	2,88
шкіри сирі телячі 1 кґ.	3,10	4,05
дерево на матеріял сосн. 1 м³ Варшава	40,00	55,00

З того бачимо, що з виїмком тих сирівців, що є сильно зкартелізовані (зелізо, вугіль, нафта, цемент), решта всіх сирівців сильно впала в ціні, деякі навіть на половину й більше (вовна, бавовна, цина і т. д.). Але ціни готових виробів промислу, як знаємо, за останні літа в детайл. продажі не впали, а зросли! І дивуються, чому прийшла кріза; мусіла прийти, бо населення платило вишрубовані ціни (податок промислові й купецтву), поки могло, але далі й його сил не стало. Ціни можна знизити і то навіть дуже, бо хоч навіть подорожіло вугля, зелізо і т. д., то подорожіли вони не з конечности, а виключно тільки через свідому політику картелів.

„Поміч рільничому населенню в часі крізи“. Богато про це говориться й пишеться. Як одначе виглядає ця поміч в світлі фактів, про це вимовно говорять такі цифри:

Як відомо, потасова сіль це річ необхідна у хліборобстві. Одинока в державі копальня у Калуші є власністю держави, яка веде її у власному заряді. Отже ще у 1927 р. ціна за ваґон соли 20 проц-ої (льоко стація висилки) була 789 зл., але у 1930 р. її піднесено на 1375 зл. Нафта, на ціну якої має держава значний вплив через свою рафінерію у Дрогобичі („Польмін"), у 1914 р. коштувала в гурті за 1 кґ. 38 ґрошів, нині коштує 48,7 ґрошів. Дуже високо стоїть теж ціна азотових гноїв, яких доставцем є також держава.

Мільйонові дефіцити Кас Хорих. „Газета Варшавска" подає, що урядове зіставлення білянсів за 1929 рік у 31 Касах Хорих Познанщини виявило дефіцит у сумі 4,400.000 зол. В 19 Касах Хорих Поморя дефіцит виносить аж 5.420.000 зол. Ці два райони посідають Каси Хорих ще з давних часів (німецька займанщина) і господарка їхня є як досі найкращою з усіх Кас на території Польщі. Коли 1929 рік приніс їм 10 мільйонів дефіциту, то що покажеться у обчисленні за рік 1930?

Ліквідація дефіцитів булаб можлива тільки при основній зміні господарки і адміністрації.

Коли побачить світ урядове звідомлення Кас на території українського населення?

Небувала цифра безробітних. Офіціяльно зареєстрованих безробітних було в послідній тижні лютого понад 350.000; неофіціяльно пишуть про 500.000. Тому, що занятих при праці є ще кругло 700.000, то в тім світлі катастрофа безробіття прибирає жахливий характер. Такого безробіття Польща ще не памятає.

15 мільйонів податкових залеглостей князя Радзівілла. З промови посла Пйотровского на засіданні сойму дня 13. січня громадянство дізналося, що польська суспільна сметанка, великі землевласники, залягають на величезні суми з неплаченими податками. Приміром Радзівілл князь пщинський, залягає з податками на суму 15 міл. зол., і, як каже п. П., екзекутори у нього не зявляються.

Полювання на дики. „Век Нови" з 21. січня ц. р. доносить, що в ординації князя Кароля Радзівілла відбулося в днях 16. і 17. січня велике полювання, на якому впало 131 диків і 2 вовки. В полюванні брав участь президент держави.

В краю голод, але демпінґ працює. Вивіз вугля з Польщі за кордон по цінах дешевших, як є в краю, зростає в останніх роках. В році 1929 вивезено 31,8 проц. всеї продукції, в р. 1930 вже 33,3 проц.

Заліза (вальцованого) вивезено в 1929 р. 14,18 проц. всеї продукції, а 1930 вже аж 37,30 проц.

Цукру вивезено 1928/29 р. 42,3 проц., а в 1930 р. вже 48,5 проц. (РПҐ.).

Кількість промислових і сільсько-господарських підприємств в Чехословаччині. Центральне Статистичне Управління в Чехословаччині (ч. 175) опубліковало наслідки перепису підприємств в Чехословаччині, що відбувся в квітні минулого року. Було сконстатовано, що в 15.723 громадах цілої Республики було 1.618.710 сільсько-господарських та 718.079 промислових підприємств. Ці підприємства розподіляються після свого розміру в наступний спосіб:

Сільсько-господарські підприємства:

Розмір:	Кількість:	Проц.:
До 1 гектара	446.629	27,6
Від 1 до 5 гект.	704.736	43,6
Від 5 до 10 гект.	254.376	15,7
Від 10 до 30 гект.	181.703	11,2
Поверх 30 гект.	31.266	1,9
	1,618.710	

Промислові підприємства:

Кількість робітників:	Кількість підприємств:	Проц.:
До 5 робітників	659.341	91,8
До 19 робітників	42.602	6,0
До 49 робітників	9.441	1,3
До 199 робітників	5.183	0,7
200 та поверх робітн.	1.512	0,2
	718.079	

252.653 (35 проц.) промислових підприємств являються підприємствами комерційними. З цього випливає, що в царині промисловости і сільського господарства в Чехословаччині переважають дрібні власники землі та дрібні підприємці. В дійсности, кількість власників ґрунту, що не перевищує 5 гект. визначається на 71,2 проц., а кількість промисловців з 5 робітниками найбільш складає 91,8 проц.

Порівнюючи з р. 1921, кількість сільсько-господарських підприємств, що не перевищують 5 гект., впала (в Че-

хах) майже на 64.000, в той час як кількість більших підприємств піднялася на 16.000. Що торкається промислових підприємств, то, починаючи з 1922 р., кількість дрібних підприємств (до 5 робітників) впала майже (також в Чехах) на 44.000 в той час, як кількість більших підприємств збільшилася більш, як на 17.000.

З ЖИТТЯ УКР. КООПЕРАЦІЇ.

Хибний погляд. В „Сільсько-господарській Кооперації“ (що виходить як додаток до „Сіль. Господаря), у ч. 5. знаходимо статейку дир. Центросоюза Ів. Мартюка на актуальну тему крізи і знижки цін промислових виробів. Автор приходить до висновку, що ціни промислових виробів не лише не впадуть, але що більше, нови навіть не можуть впасти. Автор повторює відомі арґументи картельних кругів про те, що „не зменшилися кошти продукції“, та що „соціяльні обезпечення витискають дуже богато оборотових фондів з торговлі та промислу“. Від себе додає, що „вправді подешевів сирівець, але то лише краєвого походження“.

Тут міститься засаднича помилка автора. Подані нами (за урядовим джерелом, бо з „Вядомосьці Статистичних“ з 15. II. ц. р.) ціни промислових сирівців та їх порівнання з 1927 р. показують якраз щось противного, як пише дир. Мартюк: впали ціни якраз привожених із заграниці сирівців, а краєві, очевидно в наслідок митної охорони, від 1927 р. навіть підскочили.

Отже разом взявши: одні сирівці вже упали, а другі можуть і повинні впасти, бо попадали за границею, а піднесено їх в Польщі свого часу без жадної річевої причини, просто зі спекулятивних мотивів.

При відповіднім натиску з боку публичної опінії мусять уступити і панове з нафтового, вугляного, залізного, цукрового та інших картелів. Річ в тім власне, щоби не оправдувати, тільки розкривати дійсну суть річи та робити відповідну опінію.

Краєва орґанізаційна нарада „Маслосоюзу“. Дня 1. лютого ц. р. відбулася в Краєвім Молочарськім Союзі „Маслосоюз“ у Львові, нарада начальників відділів К. М. С. „Маслосоюз“ та молочарських техніків-орґанізаторів в присутности відпоручників Ревізійного Союзу Українських Кооператив та „Сільського Господаря“.

По дискусії ухвалено резолюції, які поміщені були в ч. 7. ГКЧ. за б. р.

Хоч і по купецьки — та не по кооперативному! До нашої редакції надіслано цікаву річ: склепову торбинку з написом (по українськи): „Купуйте найліпше мило КОМЕТА Тшебіня“ і з образком „Mydło Kometa F. P. E. T A. Trzebinia“ У таких торбинках одна українська кооперативна установа (назви не подаємо, бо нам ходить про загальну оцінку ментальности)... продає товари покупцям — тоді як маємо свою кооперативну фабрику мила Центросоюзу. Оставляючи вже на боці національний момент, нам прямо вірити не хотілося, щоб була у нас можливість аж такої кооперативної не-солідарности, як ця!

Припускаємо, що установа одержала ці торбинки даром, отже злакомилася на дрібну квоту; воно згідне з купецькими звичаями — але позвольте запитати, що така поведінка має спільного з кооперацією?

Який далекий шлях від купецтва до... кооперації!!

З ПРЕСИ.

Як треба перебудувати нашу кооперацію?

Під таким заголовком помістив часопис „Нове Село“ (ч. 4. з 25. січня 1931.) передову, в котрій, навязуючи до останньої краєвої кооперативної анкети „Центросоюзу“, що відбулася 6. і 7. грудня мин. року і яка це питання порушила (гл. Кооп. Респ. ч. 1 за б. рік), — подає свій проєкт змін в орґанізаційній будівлі нашої кооперації. Цікавіші з думок і мотивів, які для обоснования свого проєкту приводить згаданий часопис, ми подаємо нище у витягу. Проєкт „Нового Села“ зводиться, коротко кажучи, до творення великих районових кооператив, що обіймали би від 5 до 10 сіл. В цих селах така кооператива відкрилаб залежно від потреби стількиж або й більше крамниць. Вона моглаб закуповувати товар прямо в Ц. Союзі. Проєкт, хоч не має прикмет зрілого, основно і до детайлів продуманого пляну, одначе, як ідея і як причинок до дискусії над самою справою, має своє значіння і заслуговує на повну увагу з боку так відповідальних чинників, як і поодиноких активних кооп. робітників, та на серіозне застановлення над ним. Дискусія над самою справою орґанізаційної перебудови нашої кооперації є дуже на часі, як показала хочби згадана анкета „Центросоюзу“.

Містячи витяг зі статті „Н. С.“, ред. „Кооп. Республики“ має на меті заініціювати обговорення питання та, сподіючись, що він викличе цілу низку поглядів і думок, дуже радо дасть місце в „К. Р.“ всім голосам в цій справі.

„Нове Село“ пише:

„Найперше призадумаймося, чому наша господарсько-споживча кооперація не виконує свойого завдання: не дає дешевих товарів, не збуває сільсько-господарських продуктів, тільки розборгувавши товари, сама стогне під тягарем скрути, замісць ще помогти своїм членам. Бо ціла наша кооперативна будівля відразу криво поставлена. Візьмім для прикладу купецьку сторінку. Наші сільські кооперативи не можуть конкурувати цінами товарів з приватними торговцями, бо мають забогато посередників. Це найкраще побачимо на таких двох прикладах. Сільський жидок купує всі товари у найбільшого міського гуртівника. Той гуртівник спроваджує товари прямо з фабрики. А сільські кооперативи купують в Повітовім Союзі, той в Центросоюзі, а тамтой у фабриці. Замісць одного, є аж двох посередників. Треба два рази вивантажувати товари, платити за два маґазини, оплачувати дві дирекції і т. д. Цілий доробок, чи полекшу для членів-селян з їх кооперативи зїли ті два посередники і товар мусить коштувати дороще, як у приватника. Щоби з ним можна було конкурувати, треба би принайменше одного посередника зліквідувати. Але найліпше булоб зліквідувати обидвох: значить і Повітовий Союз і Центросоюз. Повіт. Союз цілковито, а Центросоюз тільки частинно. А це цілковито можливе, як ми перебудуємо самі низи кооперації.

На селі повинна кооперація бути так збудована: кілька сусідніх сіл, наприклад 5 до 10 сіл утворюють собі одну спільну районову кооперативу. Та районова кооператива має по всіх 5 чи 10 селах по одній чи по більше крамниць, залежно від потреби.

Які користи мається з того? Перша та, що товари можна спроваджувати прямо ваґонами. Бо чотири чи пять таких великих кооператив довкруги одної стації порозуміваються разом (всі вони можуть вже мати телефон) і спроваджують разом ваґон цукру, соли, нафти чи чого другого. Бо чотири чи пять таких кооператив для своїх 20 чи 40 крамниць, що місяця будуть потребувати по ваґонові таких товарів. Другі товари, як цикорію, сірники, нитки може кожна кооператива спроваджувати також прямо з фабрики. Замовлення посилає до Центросоюзу і той прямо з фабрики висилає до кооперативи. Відпадуть тоді величезні видатки перевозу і маґазиновання в складах Центросоюзу, Повітового Союзу, що так дуже підбиває ціну.

Велика районова кооператива має один спільний маґазин і з нього щодня розвозить своєю власною підводою або автом товари до своїх склепів. Розвозить, крім товарів, ще хліб, булки, мясо, бо при районовій кооперативі повинен бути кооперативний млин, кооперативна пекарня, може масарня (вудженярня), олійня і цегольня. Від своїх крамниць забирало би авто чи підвода скуплене минулого дня збіжа, яйця і гроші та замовлення на другий день.

Така районова кооператива могла би вже мати склад погноїв, вапна, цементу, бляхи, дощок і т. д. Бо для одного села це булоб за тяжко, але для пятьох-десятьох дуже легка справа. Тут знову моглиб себе спомагати взаїмно кілька таких районових кооператив, спроваджуючи разом цілими ваґонами цемент, бляху, скіру, вапно, дошки, млинки, січкарні.

Найбільша користь булаби з того, що при таких районових кооперативах можнаби мати кооперативні млини та пекарні. Млин перемелювавби скуплене збіжа, а пекарня перепікала-б хліб. Частину хліба можнаби продавати по сільських крамницях, а решту вивозити до крамниць по сусідних місточках. Так само можнаби поступати з безрогами і вудженину з них вивозити до місточок і там продавати у власних кооперативних крамницях.

При такій орґанізації можнаби з часом цілковито обходитися без міста, бо велика кооператива могла-б усім торгувати. Тай не було-б того, що тепер буває, боргів. Бо крамар що-дня відставлявби вторговану готівку. А селян приєднувавби не боргами, тільки низькими цінами, які тоді можнаби було вдержати.

Само собою розуміється, що при такій районовій кооперативі мусівби працювати один добре вишколений інтеліґентний торговець-кооператор. Та при такій орґанізації і оборотах це легко приходилоби, бо відпалиб видатки на 5 чи 10-тьох лихо платних справників, книговодців та касієрів.

Ось так здебільшого требаби переорґанізувати нашу кооперацію. Повітові Союзи цілковито покасувати, при Центросоюзі скасувати склади, а сільські дрібні кооперативи получити в окружні-районові".

Радянську господарку підкошує бюрократизм!

(З промови Сталіна).

З промови Сталіна на „всеюзній конференції працівників промисловости" подала наша щоденна преса тільки ті бундючні місця, в яких диктатор СРСР величав силу й міць своєї влади, оставляючи без уваги

другу частини промови, яка торкається слабих сторінок радянського режиму. Отже не від речі буде поцікавитися, в чім Сталін бачить недостачі большевизму. Цитуємо для того слідуючий уступ з ґаз. „Комуніст“ ч. 36. з 6-го лютня 1931 року:

„Отже перша умова для виконання пляну — „обєктивні“ можливості — у нас в наявності.

Чи є в нас друга умова — вміння використати ці можливості? Інакше кажучи, чи є в нас правильне керівництво фабриками, заводами, шахтами? Чи все тут гаразд?

На жаль, не все тут гаразд. І ми, як більшовики, повинні це сказати прямо й отверто. Що значить керувати виробництвом? У нас не завжди дивляться по-більшовицькому на питання проводу підприємствами. В нас часто думають, що керувати — це означає підписувати папери. Це сумно, але це — факт. Іноді мимоволі згадуєш помпадурів Щедріна. Памятаєте, як помпадурша навчала молодшого помпадура: „не ломай голови над наукою, не доходь до діла, нехай інші роблять це, це не твоя справа, твоя справа керувати й підписувати папери“. Треба визнати на сором наш, що й серед нас, серед більшовиків є не мало таких, які керують способом підписування паперів. А ось, щоб дійти до справи, опанувати техніку, стати господарем справи, щодо цього — ні-ні.

Як могло статися, що ми більшовики, які зробили три революції, вийшли з перемогою з жорстокої громадянської війни, розвязали величезне завдання утворення промисловости, які спрямували селянство на шлях соціялізму, як моголо стати, що у керівництві пасуємо перед папірцем?

Причина тут полягає в тому, що підписувати папери легше, ніж керувати виробництвом. І ось багато господарників пішло цією лінією найменшого опору“.

Чи треба ще щось додавати до тої характеристики радянських „підписувачів паперів“, яку дав той, хто тих людей найкраще знає? Тільки милиться Сталін, думаючи, що бюрократизм дасться викорінити при умовах існування диктатури. Як вчить історія, бюрократизм і мертвеччина завсігди був власне наслідком надмірної централізації і етатизації всього життя. Цеї причини всього лиха Сталін і не думає зачіпати. Отже і всі його науки, звернені по адресі бюрократів, є без цили. Ленін був більш авторітетний від Сталіна; ми памятаємо, які він кидав анатеми на „сов-бюрократів“, а що з того вийшло? „Сов-бюри“ є і не думають переводитися.

СПРАВЛЕННЯ ПОМИЛОК.

Проситься справити в ч. 2. „Кооп. Республики“ за б. р. такі прикрі недогляди: 1) на ст. 63 в підписі статті надруковано: Др. Г. Няньчук, треба: **Дд. Г. Няньчур.** 2) на ст. 77. друга шпальта 20 рядок з низу надруковано: „оплачуючихся при експорті цінах“, замісць: **„але не оплачуючихся при експорті цінах“.** — Ред.

Видає: Ревізійний Союз Українських Кооператив.
За редакцію відповідає: д-р Карло Коберський.

Друкарня Вид. Спілки „Діло“, Львів, Ринок ч. 10.